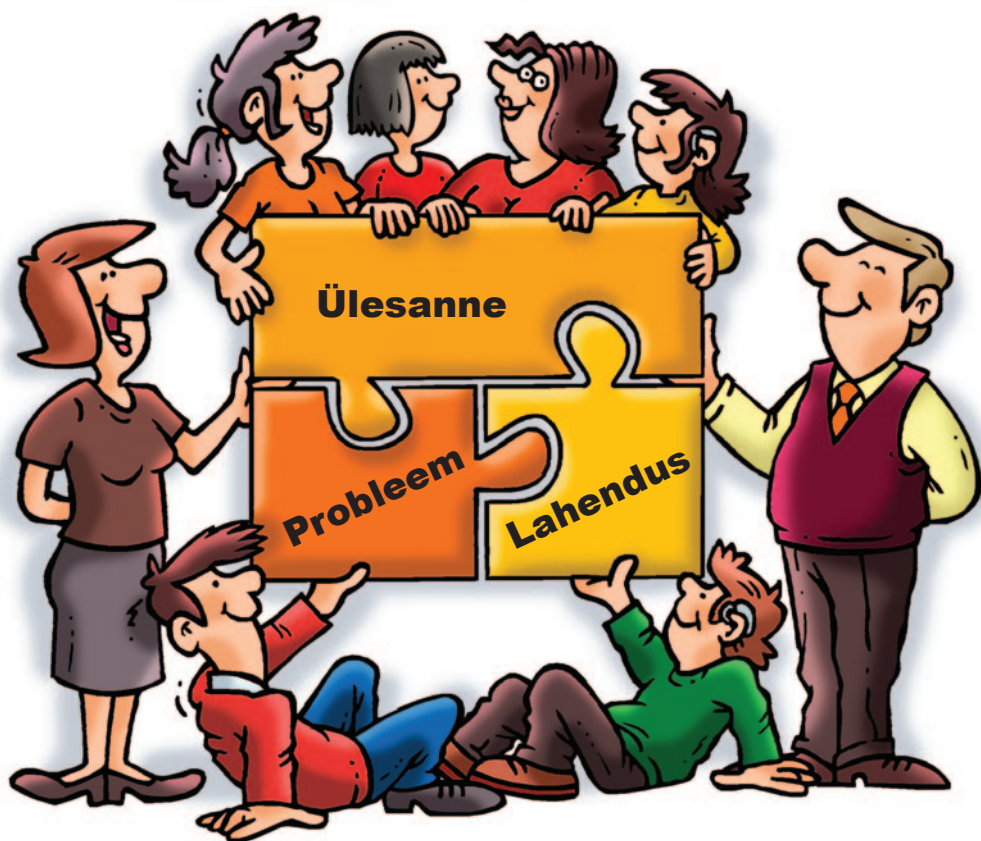

APPPI

– mu klassis on
kuulmislangusega õpilane!

Susanne Snellman • Thomas Lindberg

© Susanne Snellman ja Thomas Lindberg
www.studiolindberg.fi

Originaal: Hjälp – en elev med hörselskada i min klass!
Rauma 2007

ISBN 978-9949-9074-2-7
Kaas ja illustratsioonid: Thomas Lindberg
Küljendus: Thomas Lindberg ja Susanne Snellman
Tõlkinud: Hille Lagerspetz
Toimetaja: Epp Müil

Raamatu tõlkimist ja elektroonilist väljaandmist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik programmi „Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine” kaudu.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Sisukord

Eessõna	4
Eessõna eestikeelsele väljaandele	5
Kõrv	6
Kuulmine kuuldeparaadi abil	7
Sisekõrva implantaat	8
Kuulmine sisekõrva implantaadi abil	9
Audiogramm	11
Mõned terminid	13
Tehnilised abivahendid	15
FM-seadmed	
Induktiivsilmus	
Infrapunasüsteem	
Klassiruum	18
Kuulmislangusega õpilase õpetamine on õpetajale katsumus	20
Räägi nii, et vaegkuulja aru saaks	22
Õppetöö – millega pead arvestama	27
Rühmatööd ja kogunemised	35
Abiline – õpetaja tugi	38
Õpilane vajab tõlki – viipekeele tõlki või vihjekõne tõlki	44
Koostöö vanematega	46
Emotsionaalsed ja sotsiaalsed hoiakud	50
Erinevad suhtlusmeetodid	57
Audiitiiv-verbaalne meetod	
Oraalne meetod	
Totaalne kommunikatsioon	
Käelised abivahendid	
Vihjekõne (Cued Speech)	
Suu-käemeetod (MHS)	
Sõrmendid ehk tähemärgid ja Rochesteri meetod	
Viibeldud eest keel ja tugiviiped	
Viipekeel	
Kontaktid	61
Tänu sõnad	62

Kuulmispuue ei ole nii suur asi nagu mõned arvavad, aga siiski palju suurem probleem, kui keegi suudab aimata.

Susanne Snellman

Eessõna

Miks on meil, kuuljatel, nii raske mõista, milliste raskustega kurt silmitsi seisab? Kas sellepärast, et me ei oska ette kujutada, mis tunne on, kui ei kuule? Isegi siis, kui panek-sime tropid kõrva, ei kaoks kõik helid. Südame tukseid kuuleme igal juhul, ja seesugune kunstlik kurtus kestab siiski vaid hetke, mitte kogu elu.

Miks me ei suuda kuulmislangusega inimesega suheldes meeles pidada nii tähtsat reeglit nagu see, et suult lugemine ei õnnestu, kui seisame tema poole seljaga? Kas asi on nii iseenesestmõistetav, et me ei mõtlegi selle väikese nõuande tähtsusele? Lohutame ennast sellega, et enamasti me ju arvestame sellega. Aga mida see tähendab vaegkuuljale, et me kogu aeg ei arvesta? Või kui arvestaksime sellega alati?

Mul on kaasasündinud raske kuulmislangusega poeg. Praegu on ta teismeline. Olen aastate jooksul aktiivselt jälginud tema kooliskäimist integreerituna üldõpetusse ehk tavalises kuuljate laste klassis. Ma olen kohanud palju kuulmislangusega laste vanemaid ja nendega vestelnud. Meie laste eluolud on erinevad, sest nad kõik on erinevad isiksused ja neil on erinevad kuulmiskahjustused. Ka meie, vaegkuuljate vanemad, oleme erinevad. Aga me kõik tahame, et meie laste kuulmispuudesse suhtutaks tõsiselt ja mõistvalt. Me soovime kogu südamest, et neil oleksid samasugused võimalused õppida kui kõikidel kuuljatel lastel. Meie laste kuulmispuue on tõsiasi, kuid see ei tohi olla takistuseks hea hariduse saamisel – sellise hariduse saamisel, mida nad on suutelised omandama.

Et õpetaja suudaks kuulmislangusega last õpetada ja toetada, vajab ta nii teadmisi kui ka arusaamist kuulmislangusega liituvatest probleemidest. See, et õpilane ei kuule või kuuleb halvasti, on ainult väike osa tema kooliskäimisega seotud katsumustest. Ma loodan, et suudan raamatu „Appi – mu klassis on kuulmislangusega õpilane!” abil anda nõu ja aidata mõista kuulmislangusega õpilase probleeme. Loodan, et saan aidata õpetajatel kohandada õppetööd nii, et kuulmislangusega õpilased suudavad pakutavaid teadmisi omandada ja et nende olukord on klassikaaslastega võrdne.

Õpetajatel on suur, peaaegu hirmuäratavalt suur vastutus. Nende töökoormus on tohutu, ja ometi jaksavad nii paljud pingutada, et veel pidevalt juurde õppida. Austan neid väga.

Helsingis, 5. 1. 2007

Susanne Snellman

Eessõna eestikeelsele väljaandele

Teie ees on käsiraamat, millest kuulmispuudega laste õpetajad on aastaid puudust tundnud. Erivajadustega lapsi, ka kurte ja vaegkuuljaid, õpib tavakoolides üha rohkem. Koolid püüavad neile oma võimaluste piires luua parimat õpikeskkonda, õpetajad peavad orienteeruma mitmete erimetoodikate vahel ja sobitama neid kogu klassi õppetööga. Kuidas seda aga teha?

Susanne Snellmannist on olnud julge samm asuda lapsevanemana õpetaja nõuandja rolli. Kurdi poja emana teab ta omast käest, kui palju sõltub lapse edenemisest koolis õpetajast ja tema teadmistest-kogemustest just erilist tähelepanu nõudvate laste osas. Autor julgustab õpetajaid nende vastutusrikkas ja tänuväärnes töös olema avatud ja uuendusmeelsed, seda enam, et toodud soovitusel ei nõua suuri ümberkorraldusi, pigem head tahet ja puude olemuse mõistmist.

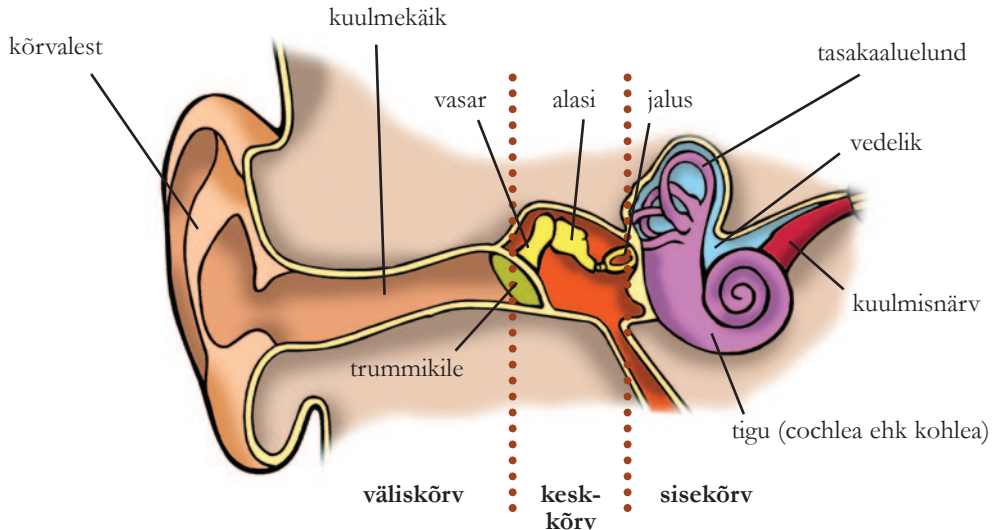
Kuigi raamat on adresseeritud eelkõige kuulmislangusega laste õpetajatele, on sellest kasu teistegi erivajaduste puhul. Ärgitab ju autor puuet ja sellest johtuvaid erisusi õppimises ning käitumises tähele panema ja nendega arvestama. Teisalt keskendub raamat praktilistele nõuannetele õppetöö hõlbustamiseks ning juhib tähelepanu lihtsatele ja kergelt rakendatavatele võtetele, mida erivajadusega õpilaste kaasamisel silmas pidada. Raamatu pealtnäha lihtsast vormist ei tohiks end eksitada lasta – tegu on sisuka ja asjatundliku käsitlusega, mida ilmestavad Thomas Lindbergi tabavad ja meelde jäävad joonistused.

Tallinnas, 25.10.2010

Epp Müil

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus
ESF programmi „Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine“ koordinaator

Kõrv

Kuidas kuulmine toimub?

Kõrvalest koondab väljastpoolt tuleva heli (helilained) ja juhib selle kuulmekäiku. Helilained jõuavad trummikileni, mis hakkab võnkuma.

Trummikile liikumine paneb omakorda liikuma keskkõrva kolm väikest kuulmeluukest, vasara, alasi ja jaluse.

Võnked kanduvad kuulmeluukeste kaudu sisekõrva. Sisekõrv on täidetud vedelikuga, mis hakkab samuti võnkuma. Teo sees on tuhandeid karvarakke, mis reageerivad vedeliku võngetele. Sügaval teo sees olevad karvarakud reageerivad madalatele helidele, samal ajal kui väliskõrvale lähemal olevad karvarakud reageerivad kõrgetele helidele.

Kuulmisnärv tajub, millised karvarakud reageerivad ja saadab teabe elektriliste impulssidena edasi ajju, mis tõlgitseb neid helidena.

Millises kõrva osas kuulmislanguse põhjus võib olla?

Kuulmiskahjustus võib olla nii välis-, kesk- kui sisekõrvas.

Kui kuulmiskahjustus on välis- või keskkõrvas, on sageli tegemist anotoomilise probleemiga. Sel juhul võib näiteks trummikile puududa või kuulmeluukesed on kasvanud kokku ega saa seetõttu võnkuda. Paljudel sellistel juhtudel võib abi olla operatsioonist.

Seevastu sisekõrva kahjustused on komplitseeritumad, sest sel juhul võivad olla teo karvarakud hävinud või kuulmisnärv kahjustunud. Neid kahjustusi ei ole võimalik operatsiooniga parandada.

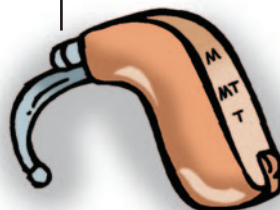
Kuulmine kuuldeaparaadi abil

Kuuldeaparaat on helivõimendi. Aparaat seadistatakse vastavalt kasutaja vajadustele nii, et see võimendab helisid üksnes sellel sagedusalal, kus kuulmislangus esineb. Helilained kanduvad kuulumekäiku ja käivitavad samasuguse kuulmisprotsessi nagu normaalse kuulmise puhul.

Saadaval on palju erinevaid kuuldeaparaate, millest osa on isegi nii väikesed, et mahuvad kuulumekäiku. Inimesed, kellel on küllalt tugev kuulmislangus, vajavad tavaliselt võimsamat ja seega ka suuremat aparaati.

Probleem on selles, et kuuldeaparaat võimendab kõiki helisid, ka neid, mida inimene ei taha kuulda, nagu riiete kahin, sammude tümin ja muud taustahääled.

mikrofon

krabin-krabin ...

tümps-tümps ...

müt-müt ...

Kui kuulmine on märgatavalt alanenud, jääb kuuldeaparaadi tugevusest väheks, et võimendada kõiki tähtsaid helisid. See puudutab sageli kõne helituid konsonante, mis asuvad „kõnebananaanis” (vt lk 12) nõrkade kõrgsagedushelide alal.

Kuulmislangusega inimesel on tihti kuuldeaparaat mõlemas kõrvas, mis hõlbustab heliallika asukoha kindlaks määramist.

Pane tähele!

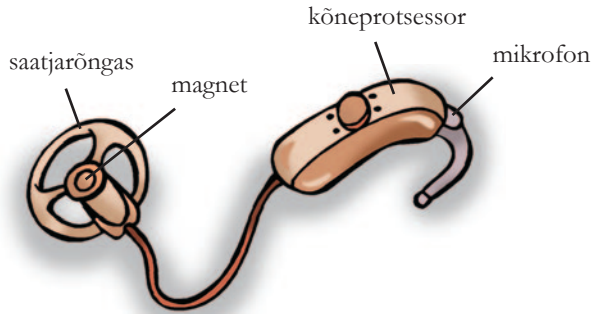
Kuuldeaparaat tugevdab helisid, aga kuna sel juhul võimenduvad ka kõik teised ümbritsevad helid, siis heli moondub ja muutub ebaselgeks. See põhjustab kergesti väärtõlgendusi ja arusaamatusi. Ümbritsevaid helisid ja kõnehääli on raske eristada ja heliallika asukohta keeruline kindlaks määrata.

Lisaks hästi töötavale kuuldeaparaadile on kuulmislangusega inimesele peaaegu sama tähtis saada kuulumisele tuge suult lugemiselt.

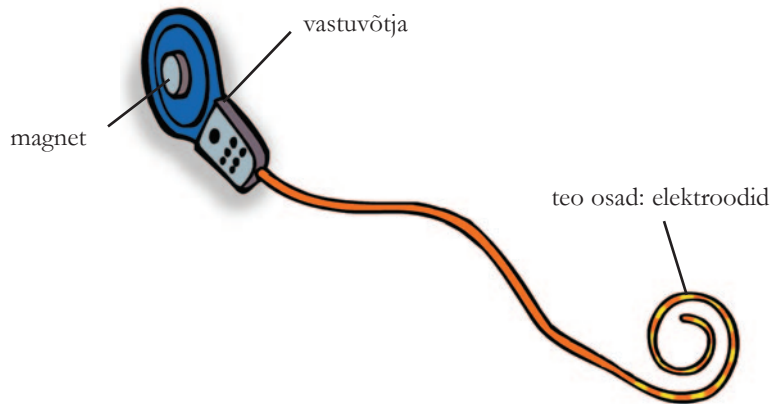
Koolis peaks olema tagavarapatareisisid aparaadi jaoks, sest patareid võivad ootamatult tühjaks saada.

Sisekõrva implantaat

Välised osad:

Sisemised osad: operatsiooni käigus koljuluusse paigaldatavad osad:

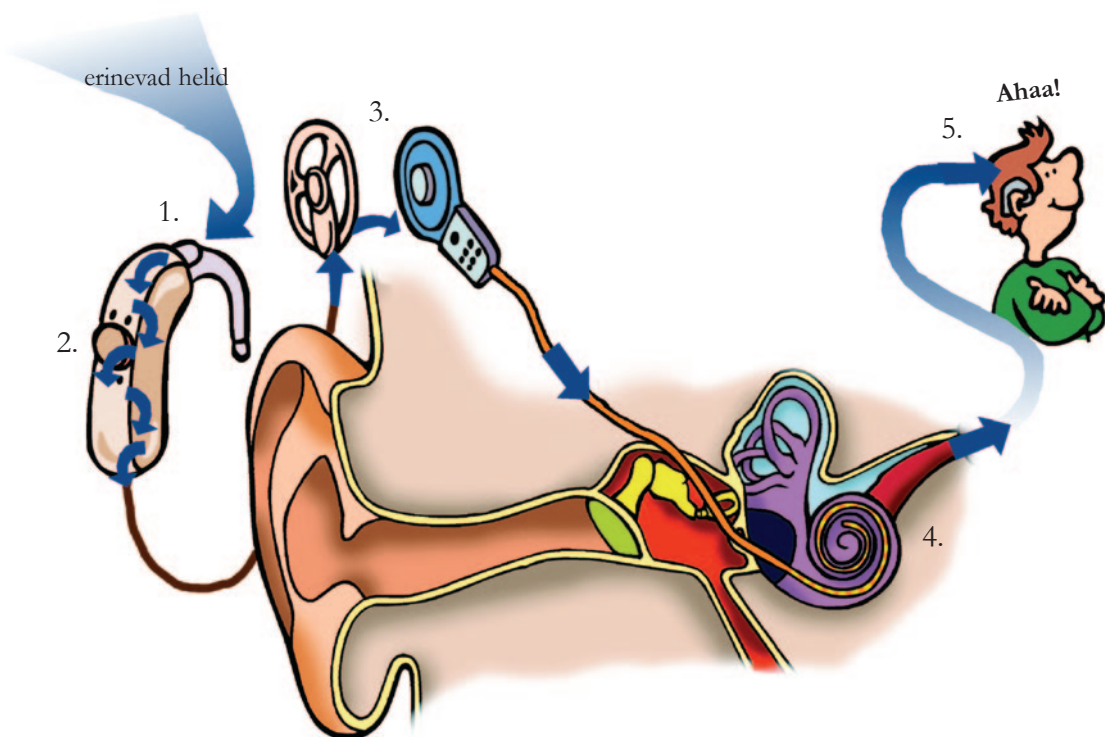
Sisekõrva implantaat (kohlea implantaat, kohlea=tigu) töötab hoopis teisel põhimõttel kui kuuldeaparaat. Sellega ei võimendata heli, vaid kõneprotsessor võtab heli vastu ja muundab seda ning saadab elektriliste impulssidena edasi kuulmisnärvile. Seepärast peab inimene, kes on varem kasutanud kuuldeaparaati, aga on just saanud sisekõrva implantaadi, õppima kõiki helisid uuesti tõlgendama. Nimelt kostavad need täiesti eri moodi.

Sisekõrva implantaadi süsteemi nähtavad osad on mikrofon, kõneprotsessor ja saatjarõngas. Vastuvõtja ja elektroodid paigaldatakse operatsiooni ajal. Teos paiknevad elektroodid täidavad ülesannet, milleks hävinud karvarakud ei ole enam võimelised, see tähendab, et need annavad kuulmisnärvile impulsse.

Elektroodide arv on aga siiski kõigest murdosa kuulja inimese karvarakkudest. Seepärast ei suuda kuulmislangusega inimese aju treeningust hoolimata eristada heli ja kõne kõiki varjundeid.

Sisekõrva implantaadi saanud kuulmislangusega inimesel on tavaliselt ainult üks implantaat, st ta kuuleb üksnes ühe kõrvaga, mistõttu hääleallika asukoha kindlaksmääramine valmistab talle raskusi. Kuulmislangusega inimene saab kõnest paremini aru, kui kõneleja asub sealpool, kus on sisekõrva implantaat.

Kuulmine sisekõrva implantaadi abil

1. Mikrofon võtab vastu heli, mis kandub edasi kõneprotsessorisse.
2. Kõneprotsessoris signaalid filtreeritakse, analüüsitakse ja saadetakse kodeerituna saatjarõngasse.
3. Saatjarõngas püsib magneti abil vastuvõtja küljes, mis on operatsiooni käigus naha alla pandud. Vastuvõtja saadab signaalid teos paiknevatesse elektrodidesse.
4. Signaalidest aktiveeritud elektrodid stimuleerivad kuulmisnärvi.
5. Kuulmisnärvi saadab elektrilised impulsid aju kuulmiskeskusesse, kus neid tõlgendatakse helidena.

Koolis peaks alati olema tagavaraks sisekõrva implantaadi protsessoris kasutatavaid patareisisid.

Kas oled mõelnud ...

mis vahet on sellel, kas inimene on sündinud kurdina või jäänud kurdiks hiljem?

Kui laps on kaotanud kuulmise pärast seda, kui ta on õppinud kõnelema, on tema ajus arenenud „kuulmismälu”. Kuulmismälu võib alal hoida, aga seda võib ka arendada. Selleks läheb vaja helide tekitatud ärritusi. Lisaks vajab laps kuuldeaparaati või sisekõrva implantaati ning kuulmis- ja kõnetreeningut. Parima tulemuse saavutamiseks tuleb hoolitseda selle eest, et lapse aju keele- ja kõnekeskust hakataks stimuleerima parimate abivahendite ja kõneteraapia abil võimalikult kiiresti pärast seda, kui laps on kuulmise kaotanud.

Kurdina sündinud laps peab õppima kõiki helisid kuulama ja tõlgendama. Kui laps ei õpi mõistma kuulamise olulist tähendust, siis ei ärata helid temas huvi, vaid jäävad talle „tähtsusetuteks”. Selleks et laps õpiks ümbruse helisid tõlgendama, vajab ta sisekõrva implantaati ja kõneteraapiat.

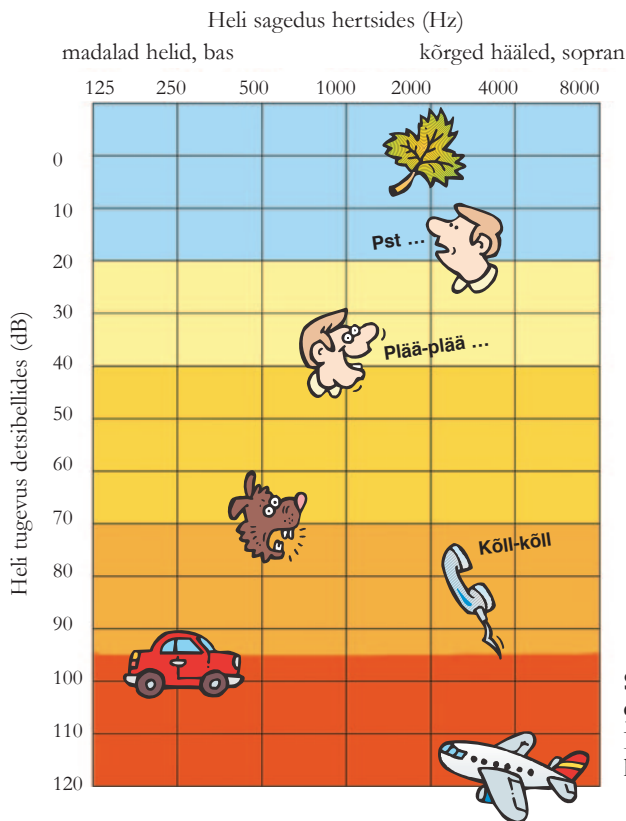
millisena kogeb sisekõrva implantaadi kasutaja heli?

Sisekõrva implantaadi ja kuuldeaparaadi kaudu edasi antud helid erinevad märgatavalt. Seetõttu vajavad inimesed, kes lähevad kuuldeaparaadi kasutamisel üle sisekõrva implantaadile, rohkelt aega, et harjuda uute helidega ja õppida neid õigesti tõlgendama. Kui helid on omavahel sarnased, siis võib implantaadi kasutajal olla raske neid eristada. Tal võib olla isegi raske kindlaks teha, kas kõneleja on mees või naine.

Kuuljatel on raske aimata, mida ja kui palju sisekõrva implantaadi saanud inimene kuuleb. Selleks et teada saada, kuidas kõne ja helid nende meelest tunduvad, tuleb meil toetuda nende inimeste kirjeldustele, kes on olnud kuuljad ja saanud sisekõrva implantaadi pärast kuulmise kaotust. Paljud neist on rääkinud, et kõne ja helid kostavad esialgu mehaaniliselt või tehniliselt, mis tundub igati loogiline. Mõne arvates meenutavad need ennekõike piilupart Donaldi prääksumist.

Audiogramm

Audiogramm näitab kuulmislanguse taset. Tuleks meeles pidada, et tasemejaotus võib eri maades mõnevõrra erineda.

Normaalne kuulmine: 0–20 dB

Kerge kuulmislangus: 20–40 dB

Inimesel võib olla raske kõnest aru saada, kui taustalt kostab palju helisid. Tõenäoliselt vajab ta kuuldeparaati.

Mõõdukas kuulmislangus: 40–70 dB

Inimene vajab kuuldeparaati. Tal on raske aru saada rühmavestlustest.

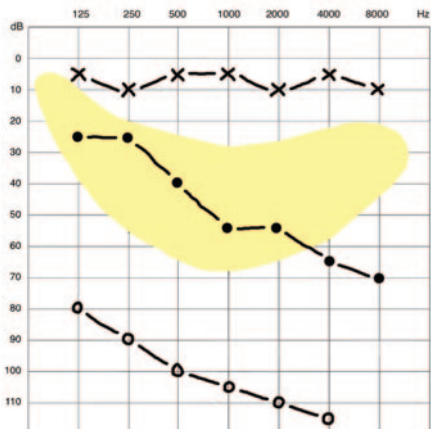
Raske kuulmislangus: 70–95 dB

Inimene vajab kuuldeparaati või sisekõrva implantaati ning kõneteraapiat.

Sügav kuulmislangus (kurtus):

95 dB →

Inimene vajab sisekõrva implantaati ja kõneteraapiat, et tema kõne areneks.

Mõni audiogrammi näide:

Parema ja vasaku kõrva kuulmiskõverast on välja toodud keskmine, et joonist oleks kergem mõista.

✕ normaalne kuulmine

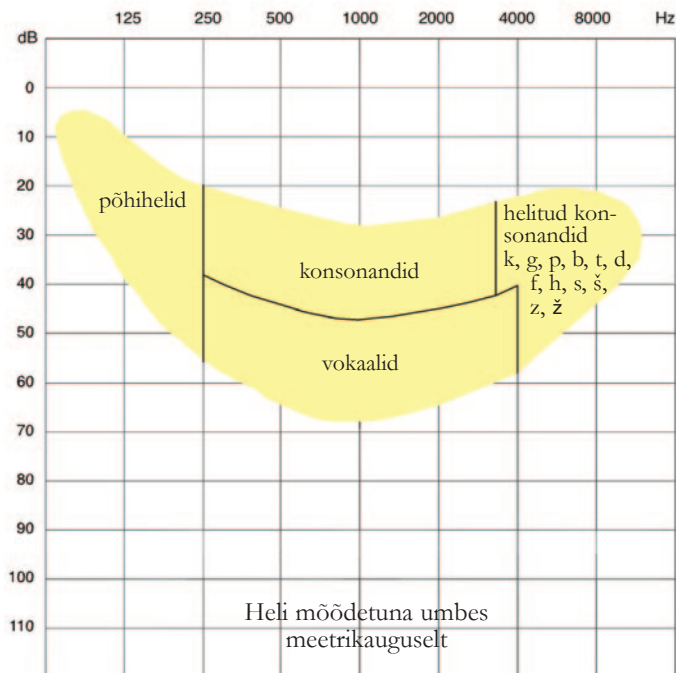
● mõõdukas kuulmislangus

○ sügav kuulmislangus

„Kõnebanaan“ – ala, kus asuvad eesti keele kõnehääled*

Eri keeltes võivad häälikud olla kõnebanaanis eri kohtades. Eesti keeles paiknevad kõnehäälikud analoogiliselt soome keele häälikutega.

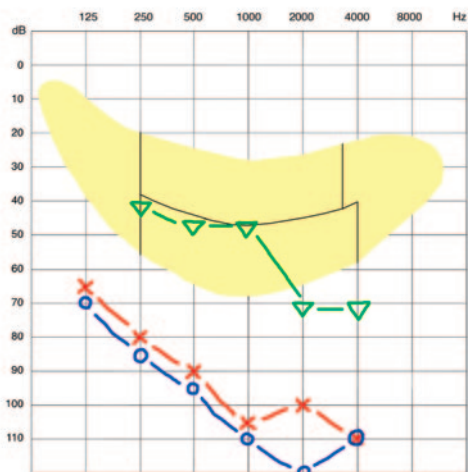

Kui kuulmiskõver jääb „kõnebanaanist” allapoole, siis ei kuule kuulmislangusega inimene inimkõnet.

Kui kuulmislangus on raske, siis ilmselt jääb kuuldeaparaadi võimsusest väheks, et helisid piisavalt võimendada. Sel juhul on sisekõrva implantaat parem võimalus kui kuuldeaparaat.

*Altti Salmivaara, Tapani Jauhuainen, Juhani Kärja, Matti Paivo. Kuulontutkimus ja kuntoutus. 2., parandatud trükk. Instrumentariumin julkaisu. Ajanpaino Oy. Helsinki, 1984.

Minu poja kuulmiskõver 1994. a., kui ta kasutas mõlemas kõrvas kuuldeaparaati.

- Parema kõrva kuulmiskõver ilma kuuldeaparaadita.
- ✗ Vasaku kõrva kuulmiskõver ilma kuuldeaparaadita.
- ▽ Kuuldeaparaat mõlemas kõrvas.

Kui võrrelda neid kõveraaid ülemise joonise „kõnebanaaniga”, võib näha, milliseid häälikuid ta ei kuulnud.

Mõned terminid

---

kuulmislangusega inimene

Terminit kasutatakse üldiselt inimese kohta, kelle kuulmislangus ulatub kergest raskeni. Kuulmislanguse tasemest sõltuvalt võib suhtlusmoodusena kasutada nii kõneldud keelt kui ka viipekeelt.

kurt

Sõna kurt kasutatakse siis, kui inimene ei kuule 95-detsibellist helitugevust. Paljud kuulmislangusega inimesed, kes kasutavad suhtlemiseks peamiselt kõneldud keelt, eelistavad kurdi nimetusele sõnapaari kuulmislangusega inimene, sest sõna kurt seostatakse tihti viipekeelega.

Kurt (kurtide kultuur)

Sõnaga Kurt liitub ideoloogiline hoiak, kui rõhutatakse just nimelt seda, et inimene ei kuule. Kurdid kaitsevad visalt õigust oma keelele – viipekeelega – ja kurtide kultuurile. Sageli ei pea kurdid kuulmislangust puudeks, ja nad kasutavad harva kuuldeaparaati.

sünnipärane kurt

Inimene, kes on sündinud kurdina või kaotanud kuulmise väga väiksesena, enne kõne arengut.

hiliskurdistunud

Inimene, kes on kaotanud kuulmise täiskasvanueas ehk pärast seda, kui ta on rääkima õppinud.

kurtumm

See vananenud termin on pärit ajast, kui usuti, et kuulmislangusega inimesed ei suuda ei kuulda ega kõnelda. Nüüd me teame, et tummuse põhjuseks oli asjaolu, et kuna kurdid ei kuulnud kõnet, siis ei taibanud nad ise hääli tekitada. Kui nad kõneorganeid ei kasutanud, siis kaotasid nad pisitasa kõnevõime.

kuuldeaparaat

Kuuldeaparaat on helivõimendi. See reguleeritakse spetsiaalselt iga kasutaja jaoks nii, et see võimendab helisid just selles vahemikus, kus kuulmislangus esineb. Tihti jääb ka kuuldeaparaadi võimsusest kõne mõistmiseks väheks. Kuuldeaparaatide tehnikat arendatakse ja heli kvaliteeti parandatakse pidevalt.

sisekõrva implantaat

Sisekõrva implantaat on elektrooniline kuulmisabivahend, mille sisemised osad paigaldatakse operatsiooni käigus. Sisekõrva tikku (cochlea, kohlea) opereeritud elektroodid stimuleerivad kuulmisnärv, mis omakorda saadab signaale aju kuulmiskeskusesse. Need elektrilised impulsid tekitavad heliaistinguid. Vt lk 9.

Pane tähele!

Paljud sisekõrva implantaadi saanud inimesed suudavad õppida kõnest aru saama. Seega on neil võimalus arendada endale rikas keel. Kumatigi peab meeles pidama, et selline inimene ei kuule kunagi samamoodi kui kuulja inimene. Kuigi tal on sisekõrva implantaat, on tema kuulmine siiski kahjustatud. Kui ta võtab implantaadi (välised osad) ära, näiteks ujuma või magama minnes, siis ei kuule ta mitte midagi – seega on ta siis kurt.

Tehnilised abivahendid

Kuuldeparaati täiendavad mitmesugused abivahendid, nagu FM-seadmed, indktiiv-silmused ja infrapunasüsteemid. Abivahendite ülesanne on tuua heliallikas kuulajale lähemale, st otse vaegkuulja kuuldeparaati või sisekõrva implantaati.

Küsi asjatundjalt, milliseid vahendeid on olemas ja millest võiks igale konkreetsele kuulmislangusega õpilasele kõige rohkem kasu olla.

FM-seadmed

FM-seadmed kannavad helisid edasi raadiolainete abil. Õpetajal on saatja (mikrofon) ja kuulmispuudega õpilasel vastuvõtja.

Saadaval on suur hulk erinevaid FM-vastuvõtjaid. Vaegkuulja ühendab FM-vastuvõtja peenikese juhtme abil oma kuuldeparaadi või sisekõrva implantaadi kõneprotsessoriga. Paljud FM-vastuvõtjad võib seada nii, et kuulmislangusega õpilane kuuleb ainult õpetaja häält, või nii, et kostab nii õpetaja hääl kui ka ümbritsevad helid. Moodsamatel FM-vastuvõtjatel on väike väline osa, mis kinnitatakse kuuldeparaadi või kõneprotsessori külge. Vaegkuulja võib vastavalt olukorrale valida oma kuuldeparaadis kas FM-asendi (nii et ta kuuleb ainult õpetaja häält) või FM+T-asendi (nii et ta kuuleb nii õpetaja kui ka kaasõpilaste kõnet).

FM-seadme plussiks on see, et seade töötab hästi väikese vahemaa juures ja ka siis, kui saatja ja vastuvõtja vahel on takistus (nt seinad, ukсед, riulid).

FM-seadme saatja saab vajaduse korral kergesti ühendada teleri, raadio või arvutiga. Teatud FM-seadmed on valmistatud rühmakuuldeparaatideks, tänu millele saab vaegkuulja osaleda rühmaaruteludes. Seadet võib kasutada ka väljas.

FM-seade on tänapäeval enim kasutatud abivahend mitte ainult selle hea helikvaliteedi tõttu, vaid ka seetõttu, et seadme kasutamine ei ole seotud kindla kohaga. FM-süsteemi on kerge koos õpilasega ühest kohast teise viia. See on tähtis koolis, kus õpilane peab kogu aeg klassiruumi vahetama.

FM-seadme puuduseks on see, et selle patareisid peab tihti laadima ning seade ise vajab hooldust ja kontrollimist.

FM-seadmeid arendatakse kogu aeg edasi, et nende käsitlemine oleks võimalikult lihtne. Tuleviku kuuldeparaatides ja kõneprotsessorites on arvatavasti sisseehitatud FM-vastuvõtusüsteemid.

Induktiivsilmus

Induktiivsilmuse toimimine põhineb sellel, et silmus kannab elektromagnetlainete vahendusel heli selle allikast (raadiost, telerist, arvutist, õpetaja mikrofonist) vastuvõtjasse, mis tavaliselt on induktiivpooliga varustatud kuuldeaparaat või sisekõrva implantaadi kõneprotsessor. Induktiivpool võtab elektromagnetlained vastu ja muundab need seadmes helideks, mida inimene mõistab.

Induktiivsilmuse võib paigaldada püsivalt mõnda ruumi, sel juhul veetakse see ümber toa ja kinnitatakse näiteks põrandaliistu külge. Teine võimalus on ainult kaela ümber hoitav kaelasilmus. Elektromagnetväli asub silmuse sees.

Ruumi püsivalt paigaldatud induktiivsilmus

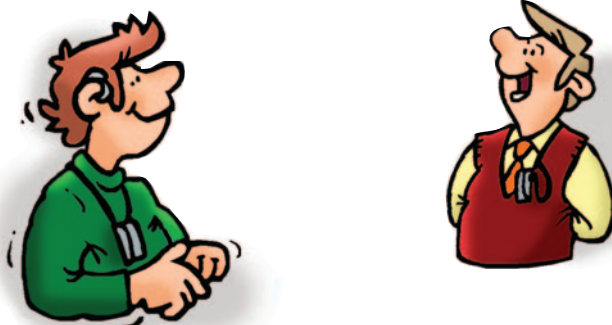
Induktiivsilmus veetakse ümber terve klassiruumi, nii et kõik ruumisolijad istuvad selle sees. Enamikus kuuldeaparaatides ja kõneprotsessorites on induktiivpool. Selle saab aktiveerida, kui lülitada kuuldeaparaat või implantaadi kõneprotsessor T-asendisse.

Õpetaja mikrofonist (või muust heliallikast) pärit heli sisestatakse induktiivsilmusesse. Heli kandub silmusest otse vaegkuulja kuuldeaparaati või sisekõrva implantaati, nii et ta kuuleb ainult õpetaja kõnet, aga mitte klassiruumi taustaheliseid. Paljudes kuuldeaparaatides ja kõneprotsessorites on ka TM-asend. Seda kasutades on kuulumislangusega õpilasel võimalik kuulda lisaks õpetajale ka teiste õpilaste juttu.

Kui kuulumislangusega inimene kasutab seadet T- või TM-asendis, siis võivad arvuti-ekraani, ventilaatori ja mootori põhjustatud elektrilised häired probleeme tekitada. Kui lisaks juhtub läheduses olema veel teine induktiivsilmus, näiteks korrus kõrgemal või naaberruumis, siis võib vaegkuulja kuulda ka sellest silmusest tulevat heli, mis võib segada ja ärritada. Neile seikadele tuleb induktiivsilmust paigaldades tähelepanu pöörata.

Induktiivsilmus – kaelasilmus

Siirdatav induktiivsilmus sobib püsisilmusest paremini neile õpilastele, kes vahetavad sageli klassiruumi. Kuulumislangusega õpilane hoiab sel juhul silmust kaelas. Kaelasilmus on ühendatud vastuvõtjaga. Õpetaja kasutab saatjaga ühendatud mikrofoni. Muidu töötab kaelasilmus samamoodi kui püsisilmus.

Infrapunasüsteem

Infrapunasüsteemid kannavad helisid edasi nähtamatute valguskiirte abil.

Infrapunasaatja võib kinnitada näiteks seinale või asetada lauale. Selle võib ühendada ka teleri või raadioga.

Kuulmislangusega inimene kannab vastuvõtjat näiteks kaelas. Vastuvõtja on ühendatud kuuldeaparaadi või sisekõrva implantaadi kõneprotsessoriga peenikese juhtme või kaelasilmuse abil. Viimasel juhul tuleb kuuldeaparaat või protsessor lülitada T-asendisse.

Infrapunasüsteemi eelis on see, et vaegkuulja ei kuule teistest ruumidest tulevaid helisid. Saatjast lähtuv infrapunavalgus ei suuda nimelt tungida läbi seinaga nagu elektromagnetilistel lainetel põhineval süsteemil. Vastuvõtja peab olema valguskiirega otseses ühenduses, et suuta seda vastu võtta.

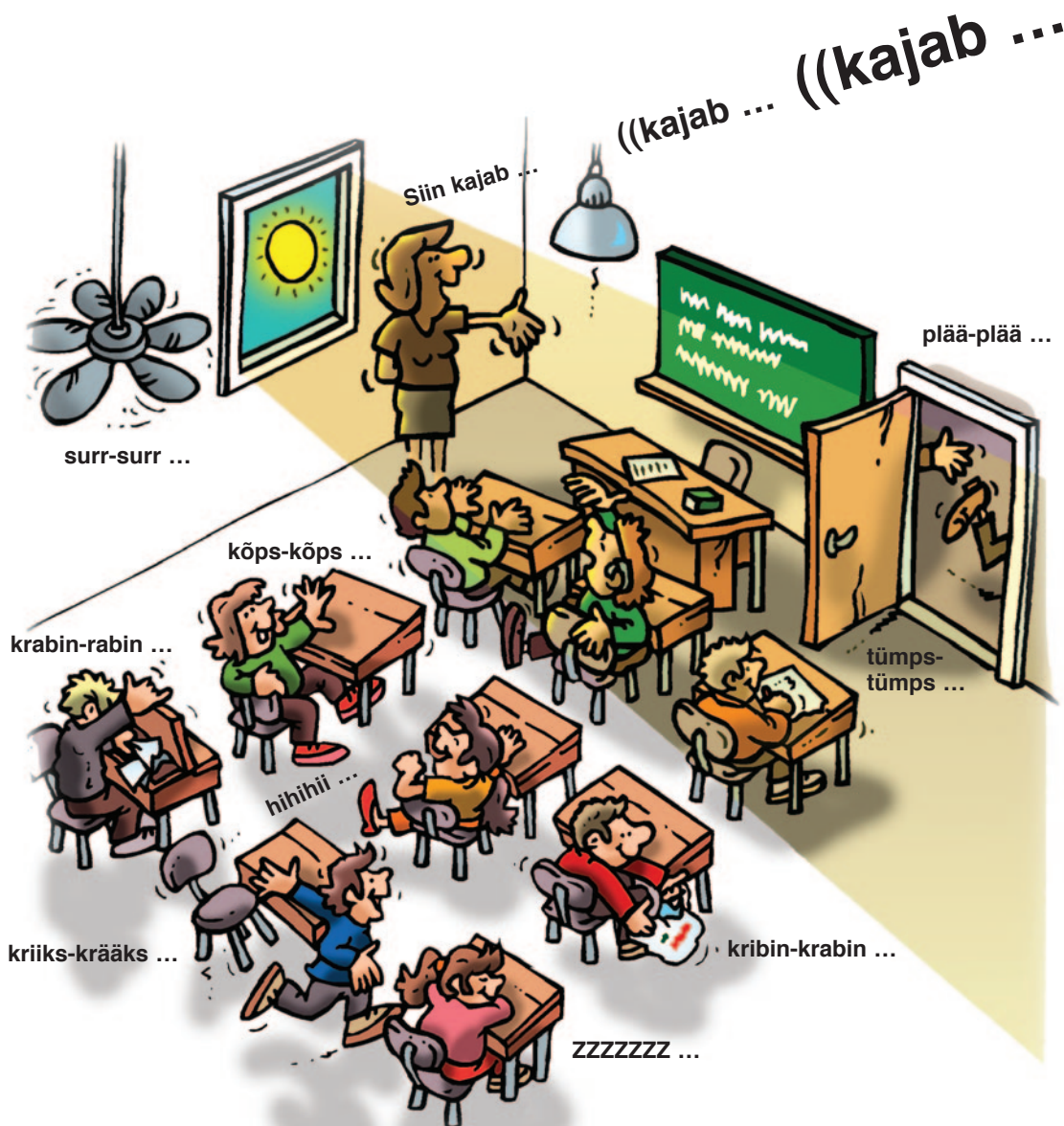
Süsteemi puuduseks on, et tugev valgus või vaatevälja takistus saatja ja vastuvõtja vahel võib heli kandumist tõkestada. Seepärast on seadmete õige paigutus väga tähtis. Samal põhjusel ei saa infrapunasüsteemi kasutada väljas, kus päiksevalgus segaks selle tööd.

Klassiruum

Kuula kõiki klassiruumis kostvaid helisid! Vahest ei ole sa kunagi märganud, kui palju erinevaid helisid ja müra seal on. Kõik segavad helid teevad kuulmislangusega õpilasel õpetuse mõistmise raskemaks.

Vaata ringi. Kas valgustus on piisav selleks, et kuulmislangusega õpilane suudab su suult lugeda? Kas tema istekoht võimaldab tal jälgida kõiki kaaslasi, ilma et ta peaks kogu aeg ennast pöörama, et näha, kes räägib?

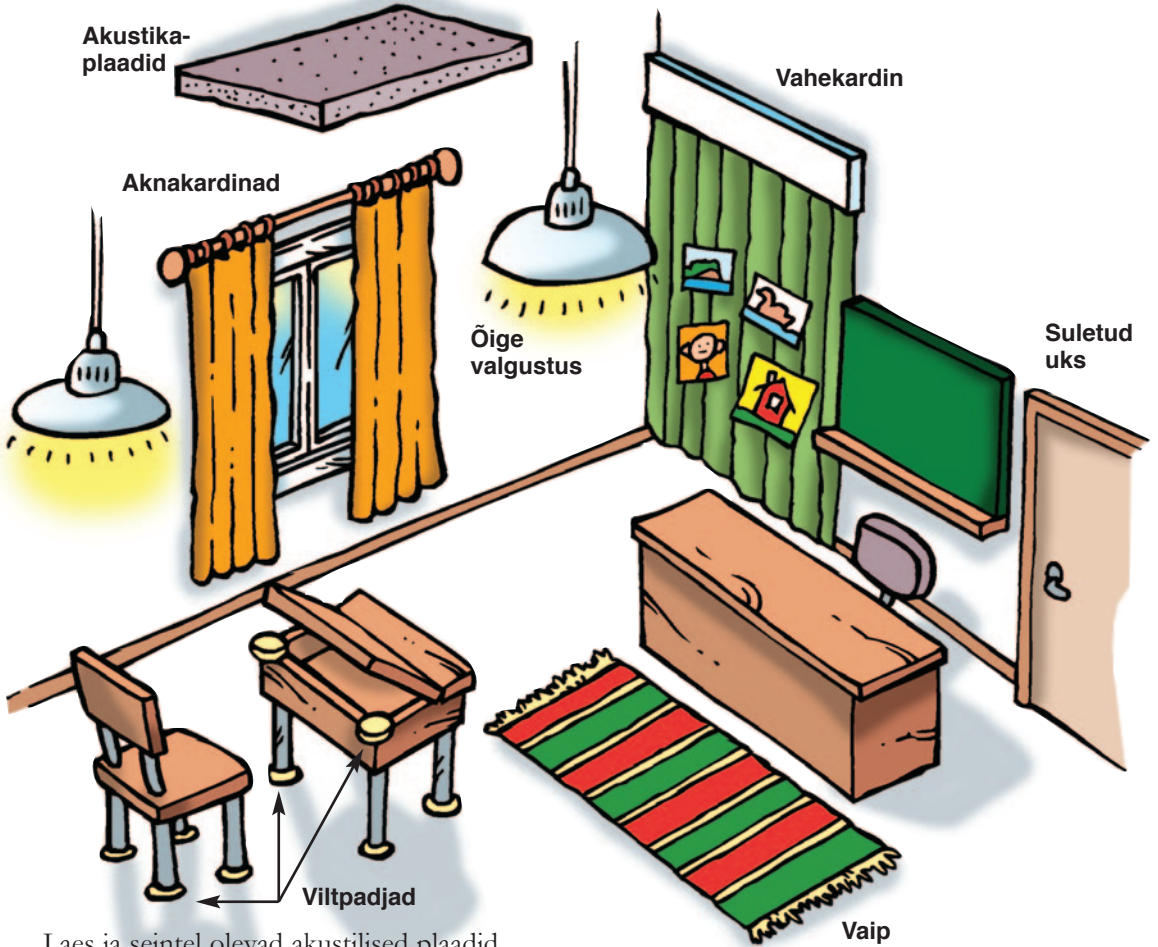
Su klassiruumis on kindlasti veel helisid – näiteks milliseid?

Mida saad teha klassiruumi akustika parandamiseks?

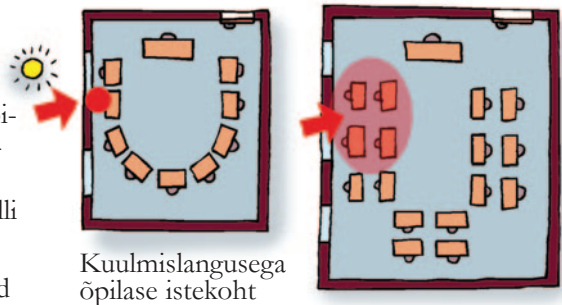
Soovitav on hoida õpilaste arv võimalikult väike. Suured ja kõrged klassiruumid on akustiliselt halvemad kui väikesed ja madalad. Kuulmislangusega õpilasel on kajavatest helidest raske aru saada ja kuulamine väsitab teda kiiresti. Mõni õpilane lülitab koguni (salaja) kuuldeaparaadi välja, et rahu saada.

Laes ja seintel olevad akustilised plaadid summutavad tõhusalt helisid. Ka pikad aknakardinad, vaibad ja kangast vahekardinad vähendavad kaja.

Tools- ja lauajalgade alla kinnitatud pehmete viltpatjade abil saab vältida kraapivaid helisid, mida isegi tühisem tooli nihutamine ette- või tahapoole tekitab. Teine võimalus on kasutada tennisepalli. Tee palli ristlõige ja lükka toolijalg palli sisse.

Lahtised või kasvõi paakil ukсед või aknad teevad kuulmislangusega inimesel kuulmise raskemaks.

Kuulmislangusega õpilase istekoht

Kuulmislangusega õpilase õpetamine on õpetajale katsumus

Tähtis on see, et sa suhtud ülesandesse positiivselt.

Püüa luua klassis turvaline õhkkond, nii et kuulmislangusega õpilane julgeks öelda, kui miski asi on jäänud ebaselgeks.

Tarvis läheb nii positiivset suhtumist kui ka teadmisi, et vaegkuulmisega seotud probleeme oleks kergem mõista.

Mida rohkem teadmisi ja parem käsitlus sul asjast on, seda huvitavam on su töö. Nii saad sa ka kuulmislangusega õpilast aidata.

Valmistu aegsasti ja hangi teadmisi. Kasulik oleks kuulata selleteemalisi loenguid või osaleda kursustel. Kui tunned teisi õpetajaid, kellel on kogemusi vaegkuuljatest õpilastega, vestle nendega. Ka vanemad oskavad kindlasti õpilase ja tema kuulmislanguse kohta üht-teist rääkida, millest sulle abi oleks.

Kasuta õpetuses erinevaid meetodikaid.

Selleks et kuulmislangusega õpilane saaks kogu selle teabe, mille saavad tema klassikaaslased, oleks hea kasutada õpetuses palju erinevaid meetodikaid.

Vaja läheb loovat mõtlemist ja paindlikkust. See põhjustab lisatööd, aga kasu saavad sellest kindlasti ka kuuljad õpilased.

Kiida õpilast.

See käib muidugi kõigi õpilaste kohta.

Ole valmis muutma oma õpetusviisi ja suhtumisviisi lapsesse.

Anna enesele armu. Õpetajana ei ole sa kuulmislangusega laste asjatundja ega just selle teatud lapse spetsialist.

Kindlasti juba siis, kui kuulmislangusega lapse oma klassi vastu võtsid, püstitasid õppetöös eesmärged ning seadsid iseendale ootusi ja nõudeid. Mõtlesid sellele, mis-moodi sa peaksid seda last õpetama ja aitama. Tõenäoliselt tuleb sul korrektiivse teha, sest elu läheb harva nii nagu soovitud ja plaanitud. Võib-olla ei osutagi laps sulle lugupidamist ega tänulikkust selle eest, et oled tema pärast ohverdanud palju aega ja vaeva – see valmistab kindlasti pettumust.

Pea nõu teiste õpetajate või asjatundjatega ja koosta tegevusplaan. Kui üks plaan ebaõnnestub, tee uus. Erinevatel kuulmishabilitatsiooni pedagoogidel, näiteks logopeedidel või eripedagoogidel, on kindlasti väärtuslikke teadmisi, millest sul võib kasu olla. Kõige paremini tunnevad last tema vanemad. Räägi nendega, sest nende abil õpid tundma just seda last. Ühtlasi saavad vanemad teavet kooliskäimise kohta, mis annab neile kindlustunnet – ja seda oskavad nad hinnata.

Vajaduse korral paku õpilasele tugi- või eriõpetust. Õppimises maha jäänud kuulmislangusega õpilastel on raske teistele järele jõuda, sest nad peavad nüügi kogu aeg pingutama veidi rohkem kui teised.

Kui tundub, et sul on raskusi õpilasega hakkama saada, siis oleks ehk parem, kui mõni teine õpetaja su tööd jätkaks.

See ei tähenda, et sa ei oleks oma tööga toime tulnud. Vahest teievaheline keemia lihtsalt ei toimunud.

Räägi nii, et vaegkuulja aru saaks

Anna õpilasele võimalus suult lugeda.

Ükski kuuldeaparaat ega sisekõrva implantaat ei anna lapsele normaalset kuulmist. Võimalda õpilasel suult lugeda, sest ilma selleta on vaegkuuljal uskumatult raske su juttu jälgida.

Räägi selgelt, aga normaalselt.

Räägi tavalise kiiruse ja hääletooniga. Siis on kergem suult lugeda.

Ära kõnni ringi ega keera õpilasele selga, kui räägid.

Seisa paigal, kui räägid, ja ole näoga kuulmislangusega õpilase poole.

Väikesel lapsel on raske su suud näha, kui sa temast pikem oled.

Mine lapsest veidi kaugemale, siis näeb ta su suud paremini.

Kükita, kui tahad, et õpilane suudaks su suult võimalikult hästi lugeda.

Kui räägid, ära langeta lihtsalt pead.

Siis ei näe õpilane su suud ja su huuled kõverduvad.

Su näoilmeid on raskem lugeda, kui sa kannad päikseprille.

Kuulmislangusega inimene ei vaata ainult suud, vaid kasutab kogu pakutavat informatsiooni. Ka silmad on tähtis teabeallikas.

Ära liialda suu liigutamisega, kui räägid.

Ära karju.

Paks habe raskendab suult lugemist.

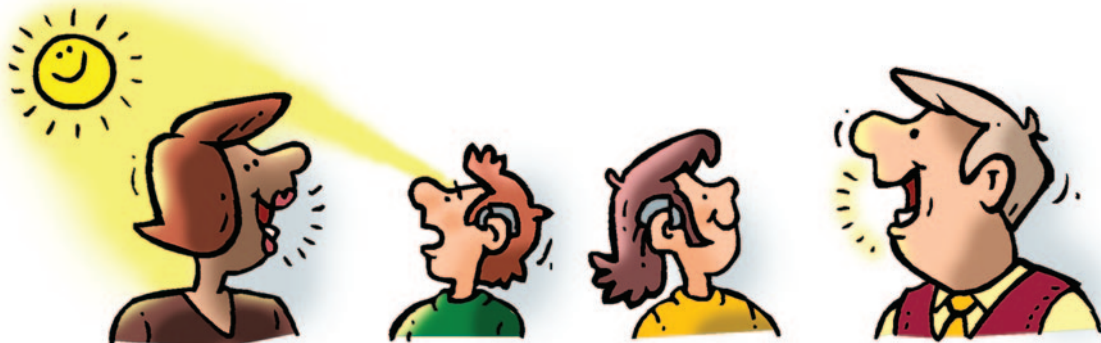
Ära räägi otse kuuldeaparaadi või sisekõrva implantaadi kõneprotsessori mikrofoni.

Kõne õhuvool (puhumine) tekitab mikrofonis sahiseva heli.

Seisa kohta, kus lambi- või päikesevalgus langeb sinu suule.

Kui tugev valgus langeb su selja tagant, jääb su nägu varju ja samal ajal pimestab valgus vaegkuuljat.

Kirjuta nimed, mõisted, kuupäevad ja muud tähtsad andmed tahvlile.

Eriti nimed, kuupäevad ja mõisted lähevad vaegkuuljast kergesti „mööda”.

Paljud kuulmislangusega õpilased teesklevad, et said aru, mida sa ütlesid, ega palu öeldut korrata.

Kasuta miimikat ja žeste, mis aitavad su juttu jälgida.

Räägi nii, et õpilane suudab mõttevahetuses osaleda.

Äkilised jututeema vahetused raskendavad õpilasel vestlusest osa võtta.

Välgi irooniat, fraase ja nalju, millest õpilasel on raske aru saada.

Kasuta oma jutus õigeid sõnu ja ära lihtsusta neid.

Pea meeles, et õpilane ei ole kuulmislanguse tõttu rumalam kui teised.

Ära alahinda teda.

Laps peab sõnu õppima. Sa ei aita teda, kui ütled näiteks, et elevandil on nina, selle asemel et kasutaksid sõna lont. Õpeta lapsele sünonüüme, nagu „jalutada” ja „kõndida”. Õpeta last kasutama ka naisuguseid väljendeid nagu „läheme kondiauruga” või „ära aja mulle kärbsed pähe”.

Paranda keelevead – kuid peenetundeliselt.

Vaegkuulja on pidanud üle elama palju olukordi, mis on tulenenud vääriti mõistmisest. Arvatavasti kardab ta, et ei saa hakkama või et väljendab ennast valesti või naljakalt – kuigi ta ei pruugi oma hirmu välja näidata.

Kui tahad vigast sõna või lauset parandada, siis tee seda nii, et kordad sõna või lauset keeleliselt õigesti.

Õppetöö

– millega pead arvestama

Kuulmislangusega lapsel on tihti ka muid probleeme. Need võivad olla neuroloogilised või neuropsühholoogilised, mis teevad kõne omandamise veelgi raskemaks. Peale selle võivad lapse keelelist arengut mõjutada emotsionaalsed ja sotsiaalsed tegurid.

Igaühel on oma õppimisstiil.

Pea meeles, et kõik lapsed – ka kuulmislangusega lapsed – õpivad isemoodi.

Auditivne õppimine on kuulmislangusega õpilasele raske. Seepärast kasuta õppetöös abivahendina pilte ja muid võimalusi näitlikustada.

Osuta lapsele mõni hea viis, kuidas õppida.

Kuulmislangusega õpilasel on väsitav kuulata pikka aega.

Kõigil õpilastel on raske pikalt keskenduda. Kuulmislangusega õpilane väsib teistest kiiremini, sest tema jaoks on ka kuulamine töö. Kui sa räägid vahetpidamata 45 minutit, siis arvatavasti loobub kuulmislangusega õpilane sind kuulamast juba üsna tunni alguses.

Kuulja laps peab kuulma uut sõna mitu korda, enne kui ta selle sõna kõnes aktiivselt kasutusele võtab.

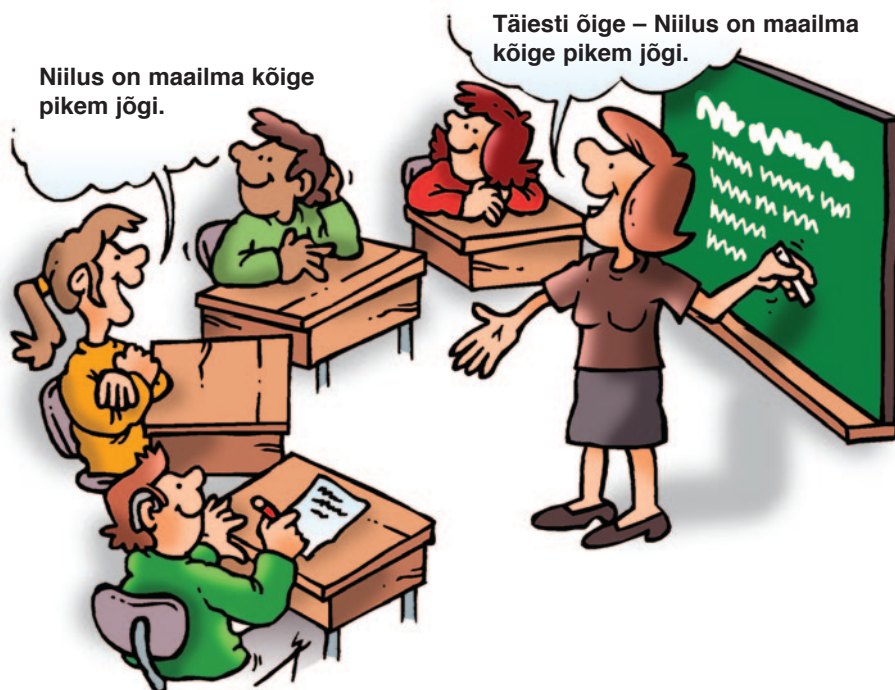
See kehtib niisil kuuljate laste kohta. Kuulmislangusega laps peab kuulma sõna lugematuid kordi, enne kui see talle meelde jääb ja ta seda kasutama hakkab.

Hea oleks lasta kuulmislangusega õpilasel uute sõnade ja mõistetega eelnevalt tutvuda.

Kaasõpilaste vastuseid ja märkusi oleks hea korrata või teiste sõnadega väljendada.

Kuulmislangusega laps peab sageli pingutama, et klassikaaslaste vastustest ja märkustest aru saada, sest lapse juttu on raskem kuulda kui täiskasvanu oma. Sotsiaalses suhtluses on aga teiste õpilaste mõtted väga olulised.

Selgita õpilasele järgmise tunni põhipunktid ette ära.

Anna kirjalikult teada kodustest töödest ja koduülesannete kontrollist, siis võid kindel olla, et õpilane teab, kuidas valmistuda.

Kuulmislangusega õpilasel on raske samal ajal konspekteerida ja suult lugeda.

Saad õpilast aidata mitmel moel:

Kirjuta võtmesõnad tahvlile.

Anna õpilasele aega teha ülestähendusi või vastata su küsimusele.

Õpetaja võib jagada juba kirja pandud või osaliselt kirja pandud märkmeid.

Nii on kuulmislangusega õpilasel kergem õpetust jälgida.

Selleks et kuulmislangusega õpilane saaks keskenduda õppetööle, võiks tema eest ülestähendusi teha abiline.

Aga õpilane võib ka teha klassikaaslase märkmetest koopia.

Kuulmislangusega õpilane peab kõike, mida kuuleb, veel käsitlema ja see nõuab aega ning pingutust.

Vahel võib tunduda, et õpilane kasutab olukorda ära ega paista ise midagi tegevat.

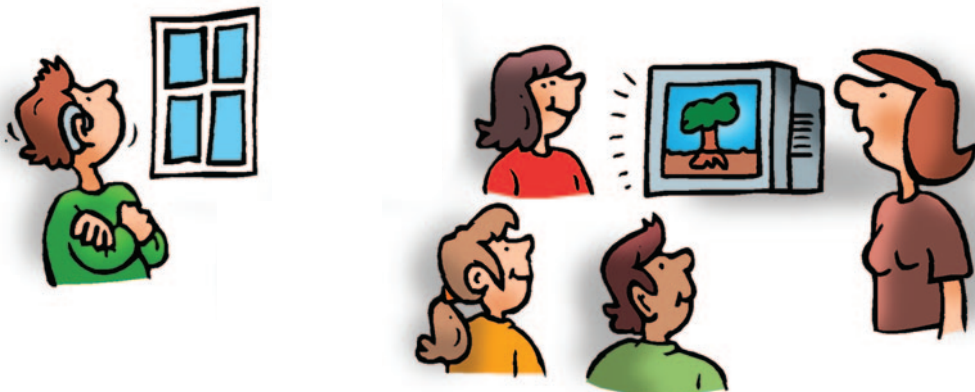
Tasuks meeles pidada, et kuulmislangusega õpilane ei jaksa pidevalt pingutada. Seepärast teeb ta mõnikord „puhkepausi”. See võib johtuda sellest, et õpilane on pärast mõnd rasket tundi väsinud.

Jälgi, et sellest ei kujuneks halba kommet.

Kui kasutad audiovisuaalseid vahendeid, pead arvestama sellega, et sel juhul puudub kuulmislangusega õpilasel suult lugemise tugi.

Telerist või raadiost kostvast jutust on tihtipeale raske aru saada, sest siis ei ole õpilasel võimalik suult lugeda ja ta kaotab kergesti järje. Vaegkuulja ei pruugi rääkijate häält eristada ja seetõttu on tal raske teada, kas kõnelejaid on üks või mitu.

Telerit vaadates võib kasutada FM-seadet.
Loe FM-seadmest lisa lk 15.

Sa soovid ju, et kuulmislangusega laps saab koolis ja eksamitel sama hästi hakkama kui kõik teised.

Lase õpilasel uute mõistetega juba eelnevalt tutvuda.

Kuulmislangusega õpilane peab kuulma uut sõna tunduvalt rohkem kordi kui kuulja õpilane, enne kui ta selle omandab ja meelde jätab ning seda kasutada oskab. Selgita uusi mõisteid koos näidetega, sest üksikuid sõnu on raskem mõista ja meelde jätta.

Anna õpilasele võimalus kontrolltöö edukalt sooritada. Selgita juba ennevalt, mis kontrolltöös ees ootab.

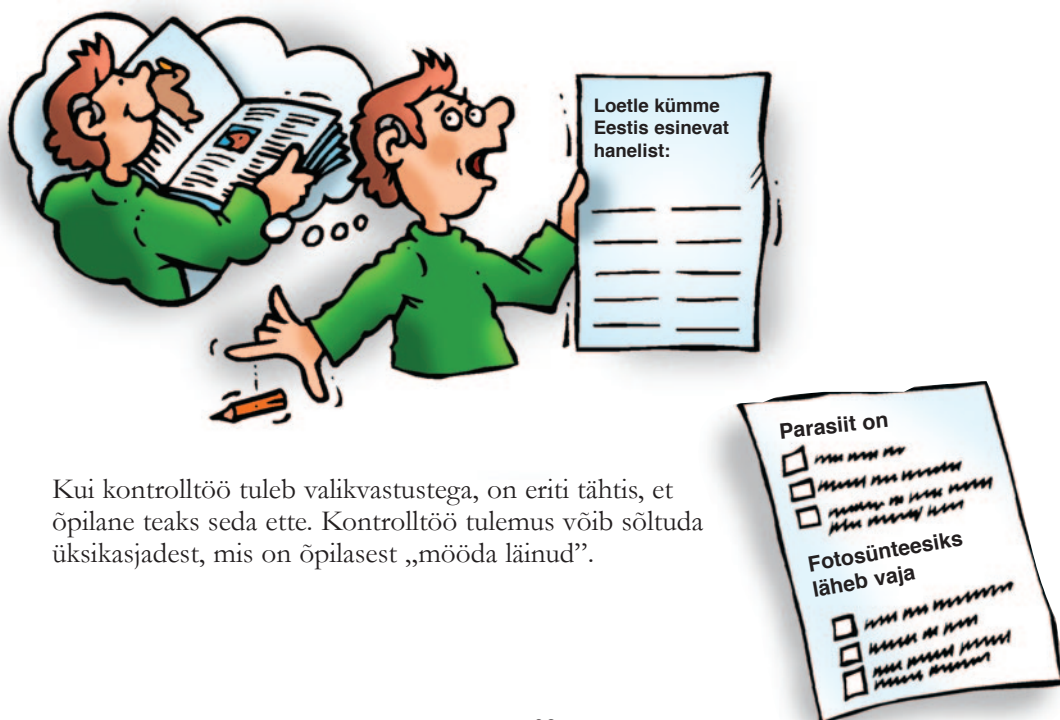
Kuulmislangusega õpilase kontrolltöö tulemust mõjutab oluliselt see, kuidas ta on osanud selleks valmistuda. Kordaminek innustab. Uute mõistete õpetamine on raske. Tuleb ka meeles pidada, et kuulmislanguse tõttu on osa õpetusest õpilasest ilmselt „mööda läinud”.

Kuulmislangusega lapsel võib esineda keelelisi probleeme ja seetõttu on tal teistest raskem eristada tekstis olulisi asju ebaolulistest. Paljud mõisted ja sõnad võivad vaegkuuljale mõjuda surimurina ning seepärast on neid raske õppida.

Aitad õpilasel kontrolltööks valmistuda, kui annad talle raskete sõnade ja küsimuste nimekirja.

Kui kontrolltöös küsitakse üksikasju ja mõisteid, aga õpilane on keskendunud terviku omandamisele, võib tema töö hinne kannatada. Sama juhtub siis, kui õpilane on pähe õppinud detaile, kuid teksti kui terviku sisu on jäänud arusaamatuks.

Kui kontrolltöö tuleb valikvastustega, on eriti tähtis, et õpilane teaks seda ette. Kontrolltöö tulemus võib sõltuda üksikasjadest, mis on õpilasest „mööda läinud”.

Tee kindlaks, et õpilane on tõepoolest kontrolltöö küsimusest aru saanud.

Kui sa küsid õpilaselt: „Kas sa said küsimusest aru?“, võib ta vastata jaatavalt, kuigi tegelikult ei saanud. Kuna kuulmislangusega õpilasel võib olla tagasihoidlik sõnavara, siis võivad paljud kontrolltöö küsimused tunduda keerulised, kuigi need on sõnastatud lihtsas eesti keeles.

Kontrolltöö ülesande näide: **Kirjelda leevikese välimust.**

Kui kuulmislangusega õpilane ei ole ise kunagi kasutanud sõna *kirjeldama*, vaid selle asemel väljendit *millestki rääkima*, siis võib sõna *kirjeldama* temas hämmingut tekitada. Kui ta sellele lisaks ei tea sõna *välimus*, vaid kasutab ise väljendit *kellegi või millegi moodi välja nägema*, siis võib juhtuda, et ta jätab küsimusele vastamata. Ta võib karta, et vastab valesti ja teeb ennast naeruväärseks, kuigi võib leevikesest piisavalt palju teada.

Pikki vastuseid nõudvad kontrolltöö küsimused võivad kuulmislangusega õpilasele raskusi tekitada.

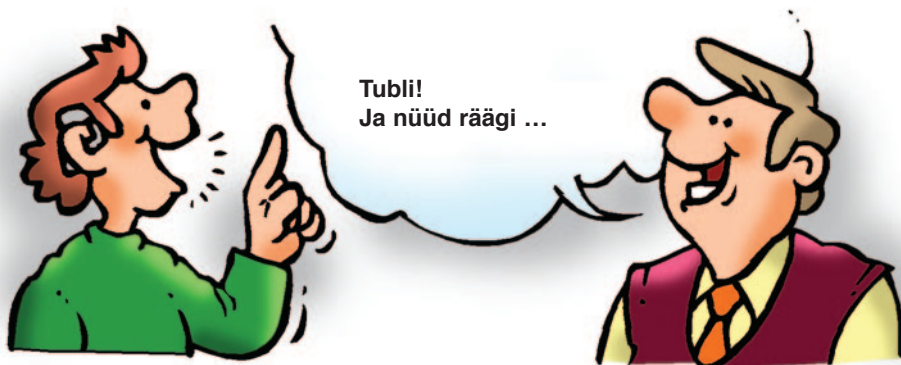
Kui küsimusele peab vastama pikalt ja üksikasjalikult, siis võib kuulmislangusega õpilase vastus jääda ebarahuldavaks, sest tema sõnavara on piiratud. Seetõttu on tal sageli keeruline oma teadmisi paberile panna.

Suuline vastamine on hea alternatiiv.

Et õpetaja saaks selge pildi kuulmislangusega õpilase teadmistest, võib ta lasta õpilasel vastata suuliselt.

Kui suuline vastamine ei ole võimalik, siis võib kontrolltöö jagada väikesteks osadeks. Sel juhul on õpilasel kergem keskenduda küsimuste sisule ja mitte keeleprobleemidele.

Välidi üllatavaid tunnikontrolle.

Kui sa mõnikord siiski tahad ootamatu tunnikontrolli teha, siis kindlusta, et õpilane oleks sellest teadlik.

Pea meeles!

Kuulmislangusega õpilane vajab rohkem aega kui kuulja õpilane, et nimesed, mõisted ja muud üksikasjad selgeks õppida. Seleta alati enne kontrolltööd, mis asjad on eriti tähtsad. Nii innustad õpilast edukalt toime tulema.

Rühmatööd ja kogunemised

Kuidas saab kuulmislangusega õpilane hakkama rühmatöodes? Kahtlemata on need kasulikud ka tema jaoks, kuid võivad talle probleeme tekitada. Kuulmislangusega õpilasel võib olla kas või kaks kuuldeaparaati või implantaadi kõneprotsessorit, ikkagi on tal raske kõnet eristada. Seetõttu on tal keeruline aru saada, kes räägib.

Kui inimesel on sisekõrva implantaat või kuuldeaparaat ainult ühes kõrvas, siis on tal raske helisid lokaliseerida.

Seepärast on kuulmislangusega õpilasel raske jälgida, kes räägib. Eriti siis, kui mitu inimest räägib korraga – mis on kahjuks üsna tavaline – või kui rääkijad vahelduvad kiiresti.

Kuulmislangusega õpilane ei jõua aru saada, kes räägib, ega leida õiget suud, millelt lugeda.

Anna kuulmislangusega õpilasele aega küsimuse üle järele mõelda.

Kui kuulmislangusega õpilasele on esitatud küsimus, siis vajab ta aega, et seda mõista ja vastus sõnastada. Oota vastus kannatlikult ära. Siis tunneb kuulmislangusega õpilane, et ta suudab vestluses ja õpetuses osaleda.

Kuulmislangusega õpilasele on tähtis näha seda inimest, kes räägib.

Õpilasel ei peaks olema vaja ennast pöörata, et näha, kas keegi tema selja taga räägib. Selleks et kuulmislangusega õpilane üleüldse saaks rühmatöodes osaleda, peab ta nägema seda inimest, kes räägib.

Kuulmislangusega õpilasel on kergem rühmavestluses osaleda, kui õpetaja annab õpilastele sõna. Kui kahel õpilasel on sarnased nimed, näiteks Anna ja Hanna, siis peaks õpetaja eriti selgelt osutama, kumb neist järgnevalt räägib.

Innusta kuulmislangusega õpilast rääkima ja oma arvamust avaldama.

Tee seda peenetundeliselt ja nii, et õpilane ei satuks paanikasse ega tunneks häbi, kui peab rääkima teiste ees.

Kui keegi puhkeb mõne tühise asja pärast naerma, on alati tarvis naerurõkatuse põhjus ära seletada.

Võib-olla kuulmislangusega õpilane ei mõista, miks kõik naeravad. Ta võib kergesti mõelda, et naerdakse tema üle.

Abiline – õpetaja tugi

Vajaduse korral tuleb kuulumislangusega õpilasele võimaldada isiklik abistaja või tugiisik. Abilist saab taotleda raske kuulumislangusega lapse puhul, aga ka siis, kui õpilasel on lisaks kuulumislangusele veel muid probleeme, näiteks neuroloogilisi, füüsilisi või emotsionaalseid.

Abiline on õpetaja jõuvaru, kui nende rollijaotus on selge.

Kuigi kuulumislangusega õpilane ei pruugi vajada pidevat abi, on siiski soovitatav, et õpetajal oleks võimalik saada klassi abiline. Siis on õpetajal kuulumislangusega õpilase kõrvalt rohkem aega toetada ja jälgida ka teisi eriabi vajavaid õpilasi.

Abilisele peab tutvustama õpetuse eesmärgi. Õpetaja peab andma selge ülevaate sellest, millist abi ta abiliselt soovib. Abiline ei peaks võtma ja talle ei peaks panema liiga suurt vastutust.

Selleks et abiline saaks kuulumislangusega last, õpetajat ja kooli võimalikult hästi aidata, peab õpetaja hoolitsema selle eest, et abiline tunneks ennast turvaliselt ja hästi. Rahulolev abiline on motiveeritud õppima ja aitama.

Abilisel ei ole õpetajaharidust.

Abiline ei ole koolitatud õpetaja, seega on tema ülesanne aidata õpilasel omandada õpetaja jagatud õpetust.

Kuigi abilise töö on tähtis, vastutab tegeliku õpetuse eest koolitatud pedagoog. Oleks vale, kui kuulmislangusega last, kes õigupoolest vajaks eripedagoogi, õpetaks ainult koolitamata inimene.

Kasuta tervet mõistust.

Teatud olukorras on oluline, et keegi kuulmislangusega õpilase kõrval istub ja teda õppimises, kontrolltööde ning koduste ülesannete tegemisel juhendab. Arvesta siiski sellega, et keegi ei talu, kui teine inimene talle kogu aeg kuklasse hingab ja jälgib iga tema tegevust. See puudutab eriti inimesi, kes mingil moel erinevad teistest ja on seetõttu niigi sageli tähelepanu keskpunktis.

Mida vanem õpilane on, seda enam peaks ta püüdma ise hakkama saada. Ole tähelepanelik, isegi kui seisad klassiruumi teises otsas. Kui näed, et õpilane vajab eraldi juhendamist, mine ta juurde ja paku taktitundeliselt abi.

Üks viis, kuidas õpilane võiks abi paluda, oleks kasutada Appi-kaarti. Kui ta abi vajab, pöörab ta kaardi laual teistpidi. Aruta õpilasega, kuidas oleks tema meelest hea talitada.

Õpeta õpilane uskuma iseendasse ja oma võimetusse.

Hoolitse selle eest, et õpilane ei muutuks tugisikust sõltuvaks.

Suulisi kontrollde korraldab õpetaja – mitte abiline.

Vaevalt et abilisel oleks samad teadmised kui õpetajal, peale selle ei pruugi ta osata esitada täpselt õigeid küsimusi. Sel juhul ei anna vastused õpilase teadmistest õiget pilti.

Hoidu liiga sageli küsimast, kas õpilane on asjast aru saanud.

See võib olla ärritav või jätta mulje, et sa alahindad teda. Peale selle võid sa saada oma küsimusele jaatava vastuse, kuigi õpilane ei ole mitte millestki aru saanud.

Ei ole sugugi mõnus pidevalt seletada, et miski asi on arusaamatu.

Võõrkeeled põhjustavad enamasti kuulmislangusega inimesele raskusi, sest ta ei suuda kuuljate kombel sõnu, väljendeid ja grammatilisi üksikasju omandada.

Kuulmislangusega õpilasele peaks pakkuma lisaabi võõrkeelte õppimisel. Ta vajab abi, et õppida võõrast keelt mõistma, selles lugema ja ennast väljendama. See vajab harjutamist. Abilisest võib olla palju kasu, kuid see ei tähenda, et vastutus õpetuse eest temale kandub.

Vaevarikas on kuulata pikka ja pausideta juttu.

Kui paistab, et õpilane istub ja unistab, siis võib ta vajada puhkepausi või aega, et päeva sündmusi läbi mõelda.

Kuulmislangusega õpilasel oleks hea koos abilisega otsida koht, kus nad saaksid rahulikult tunni õppematerjali arutada.

Õpetaja peab andma abilisele küllaldase ülevaate sellest, mida ta kavatseb tunni jooksul õpetada.

Oleks soovitav, et abilise käsutuses oleks oma õppematerjali, näiteks küsimusi või väikseid ülesandeid õpilasele.

Kuulmislangusega õpilane on sunnitud tegema palju rohkem tööd kui paljud kuuljad õpilased – hoidu teda üle koormamast.

See on tõsiasi, et kuulmislangusega õpilane peab tegema palju rohkem tööd kui paljud kuuljad õpilased.

Kui teised õpilased vaatavad õppetunni ajal telerit või kuulavad muinasjuttu, siis oleks hea, et ka kuulmislangusega õpilasel oleks kergem tund.

Jälgi valvsalt ja tähelepanelikult, mis toimub vahetunni ajal.

Vahetund on nii mõnelegi õpilasele koolipäeva kõige meeldivam aeg. See on hea märk ja osutab sellele, et õpilasel on hea olla ja tal on sõpru.

Kui õpilane on üks ja tõrjutud või teda kiusatakse, siis võib vahetund kujuneda katusmuseks. Arglik ja õnnetu õpilane kasutab toimetulekuks palju energiat, mis võtab matti õppimise jõuvarudest.

Abiline võib abistada õpetajat ning olla vahendajaks kodu ja kooli vahel.

Oluline on leida toimiv teabevahetussüsteem. Abilise koostöö vanematega oleks suureks toeks kõigile, nii õpilasele, koolile kui ka kodule. Abiline võiks vanemaid teavitada ka kodutööde ja kontrolltööde osas.

Vanemad, kellel on motivatsiooni, võimalusi ja aega oma lapsi aidata, saavad aega säästes koos tugisikuga abistada õpilast kodutööde tegemisel ja kontrolltöök valmistamisel. Kui miski asi on jäänud koolis ebaselgeks, siis saavad vanemad kodus jätkata just selle küsimusega.

Tuleb silmas pidada, et lapse arengus on perioode, kui ta ei ole nõus vanematelt vähimatki abi vastu võtma.

Õpilane vajab tõlki

– viipekeele tõlki või vihjekõne tõlki

Need õpilased, kelle esimene keel (kõige tugevam keel) on viipekeel, vajavad viipekeele tõlki. Tõlgi ülesanne ei vasta abilise tööle, sest tõlk ainult tõlgib õpetaja jutu viipekeelde.

Vihjekõne (Cued Speech) on meetod, mis põhineb häälikute (foneemide) selgemaks tegemisel, hõlbustades suult lugemist. Õpilased, kes kasutavad vihjekõnet, võivad vajada vihjekõnega harjunud inimese abi. Sellist inimest tõlgiks nimetada oleks eksitav, sest ta teeb üksnes õpetaja ja õpilaste jutu selgemaks, kuid ei pea õppekeelt teise keelde tõlkima.

Aita tõlgil tõlkimiseks valmistuda.

Anna teada, mida sa kavatsed tunnis käsitleda, nii et tõlgil on võimalik valmistuda. Seleta võimalikke ebaselgeid kohti, sest neid on raske viibelda.

Paiguta õpilane istuma nii, et tõlk on tema ees, aga samal ajal näeb ta siiski, mida teeb õpetaja.

Tõlk istub 3–4 meetri kaugusel kuulmislangusega õpilase ees.

Ära unusta valgustuse tähtsust.

Kui õppetöö nõuab klassiruumi pimendamist, pane tõlgi kõrvale väike laualamp.

Lase tõlgil vahetunni ajal puhata.

Arvesta sellega, et pikaajaline tõlkimine on raske töö. Paljudes tõlkesituatsioonides on kuulmislangusega inimese käsutuses kaks tõlki, kes vahetavad teineteist teatud aja järel välja. Kahjuks on vaid mõnel üksikul koolil võimalik palgata kaht tõlki, mis teeb muidugi tõlgi töö nõudlikumaks.

Jälgi, kuidas teised õpilased viipekeelele või vihjekõnele reageerivad.

Räägi teistele õpilastele kurtusest ja viipekeelest või vihjekõnест. Kuuljad õpilased julguvad paremini kuulmislangusega klassikaaslasega suhelda, kui neil on kuulmislanguse kohta teadmisi. Tänu sellele ei mõju õpilane ja tema erijooned nii pelutavana.

Õpilastes võib ärgata uudishimu ja koguni tahtmine viipekeelt või vihjekõnet õppida. Kui võimalik, korralda asjahuvilistele kursust, ja tee seda rõõmsas ning sõbralikus õhkkonnas. See on parim viis vähendada eelarvamusi.

Lepi õpilase vanematega kokku, mida te räägite lastevanemate koosolekul teiste õpilaste vanematele.

Kool pakub lastele suurepäraselt võimalust tutvuda teiste lastega. Viipekeeles suhtlev laps võib jääda sellest koosolemiseist välja osaliselt täiskasvanute hirmu pärast, et nad ei oska last „õigesti” kohelda. Ära tee asjast liiga suurt numbrit.

Lastel on sageli uskumatu võime suhelda kättesaadavate vahendite abil.

Koostöö vanematega

Kõik lapsed ja vanemad on erinevad. See, kuidas vanemad keskenduvad laste kooliskäimisele, erineb pereti.

Suuremal osal vanematest on siiski üks ühine joon: nad armastavad oma lapsi ja tahavad, et neil koolis hästi läheks.

Kõik vanemad saavad mingil moel aidata.

Kõik vanemad ei ole aktiivsed ja neil ei pruugi olla häid ideid selle kohta, kuidas last, õpetajat ja kooli abistada. Igaüks saab siiski midagi teha. Kui vanemad on teadlikud oma lapse koduülesannetest, kontrolltöödest ja teistest tegevustest, saavad nad vähendada kuulmispuudega lapse stressi ja hirmu selle pärast, et midagi olulist on temast „mööda läinud“.

Innusta ja toeta vanemaid, nii et nemad omakorda võiksid toetada ja aidata last.

Hoia vanematega tihedat kontakti. Teabe liikumine mõlemas suunas kooli ja kodu vahel on tähtis. Võid kasutada e-posti, e-kooli, teadete vihikut või siis rääkida lühidalt telefonis, et vanematel oleks pidevalt ülevaade kooli lähiaja sündmustest – ekskursioonidest, peoõhtutest, etendustest jne –, kontrolltöödest või kodustest ülesannetest.

Mida noorem õpilane, seda tihedam peaks kontakt koduga olema.

Õpetaja võiks teada sellistest peresündmustest, mis mõjutavad õpilast ja tema kooliskäimist.

Kalender või vihik – väga hea viis õpetada noori oma aega ja õpinguid korraldama.

Vanem õpilane võiks kasutada kalendrit, kuhu ta kirjutab üles kodused ülesanded, kontrolltööd ja muud olulised asjad. See on kasulik kõigile noortele.

Teavita vanemaid kontrolltöödest.

On tähtis, et vanemad teavad enne kontrolltööd, mida seal nõutakse, mida õpilane peab õppima, mis on oluline ja milline see kontrolltöö on.

Kui sul on vähegi võimalik vanematele anda kordamisküsimustik, siis tõenäoliselt nad ka aitavad lapsel kontrolltööks õppida. Muidugi tuleb arvestada, et kõigil vanematel ei ole aega, jaksu või julgust ise kuulmislangusega lapsega tööd teha.

Korralda koosolekuid.

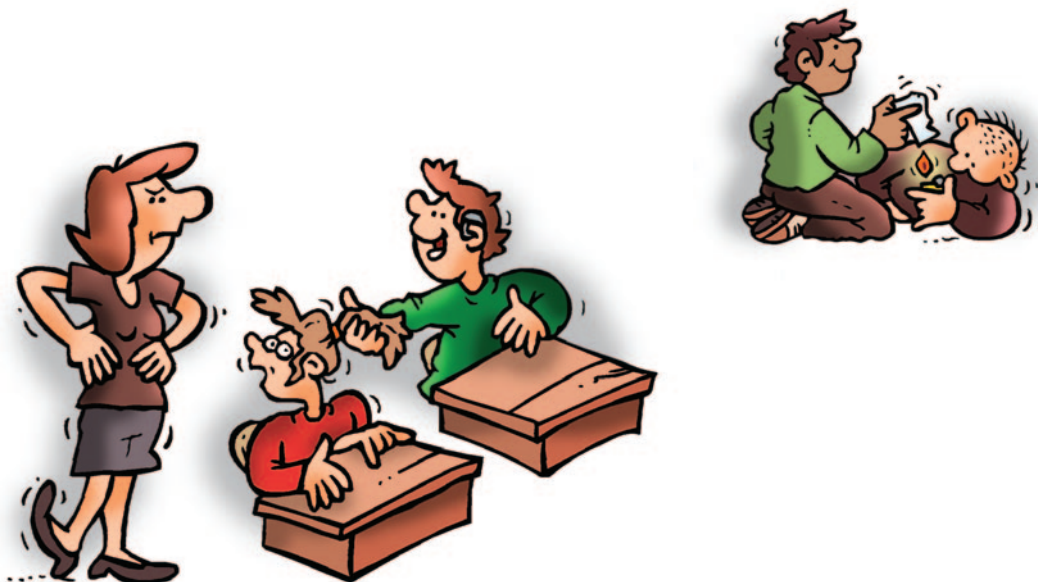
Koosolekud, millest võtavad osa vanemad, koolipsühholoog ja võimaluse korral teised kooli esindajad, on olulised.

Selleks et õpilane tuleks toime nii hästi kui võimalik ja tunneks ennast koolis hästi, on vaja toimivat meeskonnatööd. Koosolek tuleb korraldada siis, kui on tõesti küsimusi, mida arutada.

Kui probleem tekib, võta vanematega aegsasti ühendust, aga ära toimi ülepeakaela.

Vanemate mure lapse kooliskäimise pärast on kergesti nakkav ja see võib lapsele halvasti mõjuda. Seepärast ei tasu vanemaid asjata muretsema panna. Seega helista siis, kui helistaksid ka kuulja õpilase vanematele.

Arvesta sellega, et „tavalist” õpilast ei peeta üldiselt nii hoolega silmas kui õpilast, kellel on mingisugune eripära, näiteks kuulmispuue. Seetõttu on ka kõik kuulmislangusega õpilase tembud tavaliselt üldteada. Paljud õpilased saadavad nii mõndagi korda täiesti märkamatuks ainult seetõttu, et keegi ei hoiu neil silma peal. Niisiis mõtle järele, millal on põhjust vanematega ühendust võtta ja neile ebameeldivast juhtumist rääkida.

Pea meeles – kuulumislangusega laps väsib kiiresti.

Kuulumislangusega õpilane kasutab palju aega ja energiat üksnes selleks, et suuta õppetöös osaleda. Pärast pikka koolipäeva on ta väsinud.

Seda oleks hea meeles pidada õpilastele kodutööd jagades. Kui samal päeval annab kuulumislangusega õpilasele koduseid ülesandeid mitu õpetajat, siis püüa seda nendega arutada. Proovige hoiduda õpilast üle koormamast.

Õpilane peab pärast koolipäeva puhkama ja tegema midagi „kasutatut“, et ta üldse jaksaks.

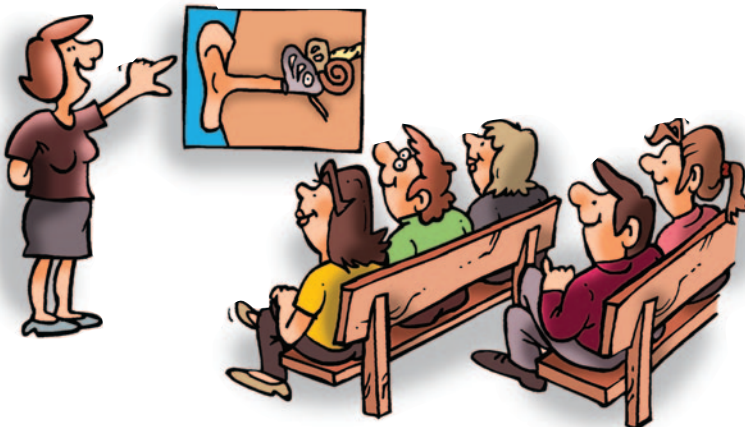

Teadmine vähendab eelarvamusi.

Arvesta sellega, et teiste õpilaste vanemad võivad olla imestunud või isegi suhtuda halvasti fakti, et klassis on kuulumislangusega õpilane. Vanemate suhtumine kandub edasi lastele. Teadmine vähendab eelarvamusi.

Õppeaasta alguses oleks hea lastevanemate koosolekul õpilase kuulumislangusest ja sellega liituvatest raskustest kõigile vanematele teada anda. Kes sellest räägib, ei ole oluline. Rääkida võib õpetaja, lapsevanem või mõni asjatundja, peaasi, et teave oleks asjalik. Eesmärk ei ole äratada kuulumislangusega õpilase vastu kaastunnet. Arutage kuulumislangusega õpilase vanematega ja leppige koos kokku, kuidas tegutseda.

Küsimust koosolekul käsitledes tuleks märkida, et vaegkuuljatel ei ole tema puude pärast lubatud suuremaid vabadusi kui teistel õpilastel. Talle peab tagatama teistega võrdsed õppimisvõimalused.

Emotsionaalsed ja sotsiaalsed hoiakud

Kui lapsed jõuavad kooliikka, hakkavad nad ennast võrdlema teiste lastega. Neile on tähtis olla samasugune kui teised ja tunda ühtekuuluvust. Lapsed on tundlikud kõige suhtes, mis tundub ebaõiglane.

Kui lapsel on mingeid piiranguid, siis võib järgneda kriisireaktsioon. Sellele lisandub sageli ärritus, kurbus või faktide eitamine. Lähikond võib kaevata lapse halva käitumise üle, aga seejuures võib-olla lihtsalt ei märgata ega tajuta käitumise tegelikku põhjust, lapse püüet oma kurbust välja elada.

Kuulmispuue on nähtamatu puue.

Kuulmispuuet ei ole näha. Õpilane võib käituda täpselt nii, nagu võtaks ta kõigest kogu aeg osa. See ei tähenda tingimata seda, et ta seda ka teeb. Nõnda on aga kuuljatel hõlpus „unustada”, et kõnealune õpilane ei pruukinud kõigest aru saada.

Kuulmislangusega õpilane peab alati teistest rohkem pingutama, et osaleda.

Kujuta ette, kuidas sujuks vestlus välismaalasega võõras keeles kärarikkas kohas. See oleks ränk! Vahid igaühe suud, nõjatud ettepoole, et paremini kuulda, ja pingutad automaatselt selja- ja kuklalihasid. Öhtul vajud rampväsinult voodisse.

Vaegkuuljale on see kõik igapäevane. Aga kui sa lisaks sellele tunneksid ennast teiste hulgas halvasti?

Mõtle ...

mis tunne on, kui sind mõistetakse alatasa valesti, sest su jutt on ebaselge või sõnavalik vale.

mis tunne on, kui inimesed peavad sind pikatoimeliseks või lausa lolliks.

mis tunne on, kui sa ei saa kellegi jutust aru ega suuda seetõttu vestlusest osa võtta.

mis tunne on, kui sa ei saa aru, aga ei julge ega jaksa abi paluda.

mis tunne on järjest uusi pettumusi kogeda (õppimisega seotuid või sotsiaalseid).

Mõtle, kuidas su õpilane selle kõigega toime tuleb. Millised on tema kaitsemehhanismid?

Kui lapsel on paha olla, siis on tal raske õppida.

Isegi hea õpetus ei jõua kohale, kui lapsel on paha olla. Õpilasel kulub siis suurem osa energiast sellele, et üldse päevaga õhtusse jõuda.

Ole tähelepanelik ja jälgi, kas kaasõpilased matkivad pilklikult vaegkuulja keelt või kõnemaneeeri. Koolikiusamine toimub enamasti siis, kui täiskasvanuid ei ole läheduses. Sulle võib tunduda, et õpilane ehk ei saagi teiste sarkasmist aru. Ära ole selles siiski kindel. Kuulmislangusega inimesed muutuvad aastate jooksul vastuvõtlikuks ja suudavad paljut aistida tunnete ja nägemismeele abil.

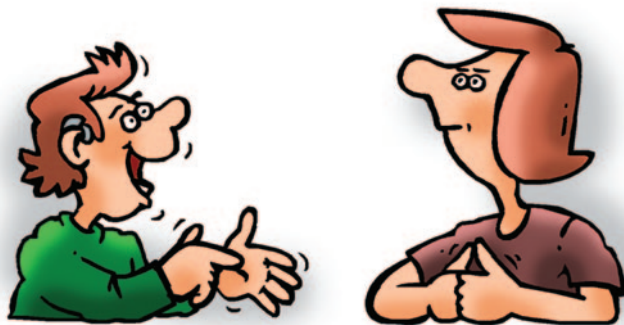

Anna õpilasele aega rääkida. Kuula pigem jutu sisu kui sõnu.

See, et ei suudeta ennast mõistetavaks teha, on üks frustrerivamaid tundeid – igaühe jaoks.

Mõtle, mis tunne sul oleks, kui püüaksid lootusetult kellelegi midagi selgeks teha – aga ükskõik kuidas sa ka ei seletaks, ei saa teine aru, mida sa ütled.

Häbi on masendav tunne. Ole tähelepanelik, sest häbi võib väljenduda ka väga imelikul moel.

Vähesed inimesed sõandavad või tahavad tunnistada, et nad tunnevad häbi. Õpilase häbitunde põhjuseks võib olla see, et ta on ennast häbistanud näiteks ebapiisavate teadmiste või halva käitumisega. Inimesed reageerivad häbitundele erinevalt. Mõni tahaks maa alla vajuda, samal ajal kui teine veeretab süü kaaslase õlgadele või käitub veelgi häbematumalt.

Selgita välja häbitunde põhjus.

Karistamisest ja noomimisest on harva kasu, sest nii kaua kui häbi põhjus on olemas, on eneseusaldus madal. Kui kahtled, mida teha, palu abi kooli psühholoogilt või sotsiaaltöötajalt.

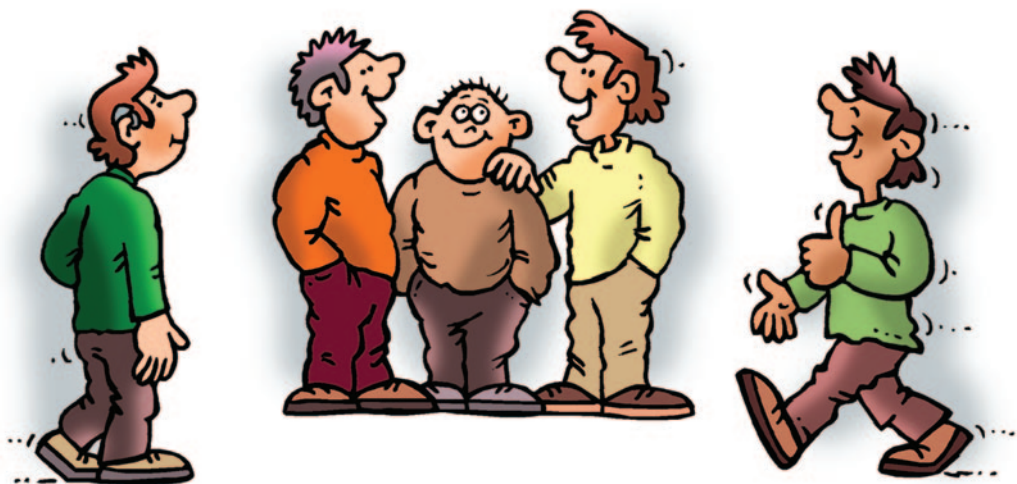

Eakaaslaste omavaheliste suhetega on seotud teatud kõnemaneeer, kuhu kuulub släng, keelepeks ja lobisemine.

Slängi ja lobajutu mõistmine võib tunduda ebaoluline, kuid tihti on see kanal, et kohaneda rühmaga. Igas kambas on oma kõnemaneeer. Kes seda valdab, leiab oma koha ja ta võetakse rühma vastu.

Kui meie, kuuljad, läheneme omavahel vestlevale inimrühmale, siis teame üldjoontes juba ette, millest jutt käib. Tänu sellele suudame kiiresti rühma sulanduda. Kuulmislangusega inimene vajab aga aega, enne kui julgeb enesekindlalt vestlusse sekkuda.

Vaegkuulja võib ekslikult ka arvata, et inimesed räägivad temast, ja see on ebameeldiv.

Nii vaikselt kui ka ülemeelikul õpilasel võib emotsionaalsete ja sotsiaalsete olukordade lahendamisel raskusi ette tulla.

Lapsed ja noored ja reageerivad erinevalt olukordades, mis neid hirmutavad. Mõni muutub „nähtamatuks” ja vaikseks, samal ajal kui teine hakkab korda rikkuma.

Vaikne, „hea” õpilane

Vaikne, „hea” õpilane muutub veelgi vaiksemaks ja nähtamatumaks, sest ta kardab, et ta häbistab ennast kaaslaste silmis või et teised õpilased ei tunnusta teda või, mis kõige hullem, et ta satub koolikiusamise objektiks.

Vaikne, „hea” õpilane võib karta ennast naerualuseks teha või rumalana näida. Seepärast hakkab ta meeletult õppima, mis võib viia kurnatuseni.

Seega märka ka neid õpilasi, kes käituvad eeskujulikult, täidavad kõik ülesanded ega põhjusta muret. Arvatavasti ei nõua ega palu nad kunagi midagi. Seesugustel õpilastel võib olla sama suuri probleeme kui mürgeldavatel õpilastel.

Vaiksed õpilased võivad kaua aega oma probleemide käes vaevalda, enne kui keegi neile reageerib. Seetõttu ei saa nad õigel ajal abi. Pööra tähelepanu sellele, kuidas õpilane vahetunnis hakkama saab. Kas tal on sõpru või on ta ükski? Kas vahetunnist on kujunenud kuulmislangusega õpilasele vaid vältimatu puhkehetk?

Kõva kutt

Kõva kutt rakendab teistsugust strateegiat, et hakkama saada. Etendades kõva kutti ja rikkudes korda tahab õpilane näidata, et ta eelistab olla mürgeldajate kambas, mitte võimalike kiusamise ohvrite hulgas.

Kõvad kutid raiskavad palju energiat selleks, et kambas püsida, ja see peegeldub tihti nende tunnistusel. Mõnikord võib õpilasel tekkida lausa arusaam, et halva tunnistuse tõttu tunnustab kamp teda oma liikmena veel paremini – „kamp on tähtsam kui kool”.

Kõva kutt kardab ikka ja jälle, et ta ei tule õppimisega toime, sest õpetus või õppemeetod ei ole tema jaoks optimaalne. Kui õpilane otsustab ise „teadlikult”, et ta ei saa koolis hakkama, siis võib tema häbitunne olla väiksem, sest ta on ise nõnda valinud.

Kuuldeaparaadid või implantaadi kõneprotsessor teevad kuulmispuude nähtavaks.

Mõni peidab aparadi juuste alla, mõni keeldub koguni aparati kasutamast. Nad ei taha teistest erineda. Mõni keeldub samal põhjusel kasutamast tehnilisi abivahendeid, näiteks FM-seadet.

Isegi kui kuulmislangus on nõrk või mõõdukas, on vaegkuuljal keeruline ilma kuuldeaparaadita õppetöös osaleda. Tähtis on pakkuda õpilasele tuge, et ta julgeks abivahendit kasutada.

Mure ja hirm kanduvad täiskasvanult lapsele.

Võta vanematega ühendust, kui vajad nende abi või kui on juhtunud midagi, mida nad peaksid teadma. Ära unusta rääkimast ka positiivsetest ja õnnestunud seikadest. Ära helista neile iga pisiasja pärast, sest vanemad ei suuda alati probleemi näha ega lahendada. Vanemad tunnevad masendavat häbitunnet selle pärast, et nende laps on halvasti käitunud. Häbitunne võib kergesti kanduda juba niigi haprale lapsele.

Erinevad suhtlusmeetodid

Aastasadu on vaieldud selle üle, milline oleks kuulmislangusega lapse õige suhtlusmeetod. On liigutud äärmusest teise: kõneldud keelest viipekeeleni ja taas tagasi.

Iga kuulmislangusega inimene, pere ja lähikond on ainulaadne. Seepärast on üldiselt võimatu öelda, et miski on õige või vale. Iga perekond peab ise valima selle suhtlusmeetodi, mis nende arvates sobib nende lapsele kõige paremini. Lähikond peab austama neid otsuseid, mida vanemad on juba teinud ja mida teevad tulevikus.

Selles peatükis käsitleme kõige tavalisemaid suhtlusmeetodeid auditiiv-verbaalsest meetodist viipekeeleni.

Auditiiv-verbaalne meetod

Auditiiv-verbaalne meetod põhineb sellel, et kuulmislangusega last õpetatakse optimaalselt ära kasutama oma kuulmisjääke. Kuuldeaparaadi või sisekõrva implantaadi abil õpetatakse laps kõneldud keelt kuulma ja mõistma. Tegelikult õpetatakse lapse aju tõlkima helisid, eriti kõnet. Auditiiv-verbaalne meetod nõuab järjekindlat kõneteraapiat ja vanemate pühendumist.

Kõneteraapia ajal ei istu kõneteraapeut või logopeed lapse vastas, vaid tema kõrval. Eesmärk on võimalikult vähe suult lugeda ja võimalikult palju kuulmist kasutada.

See reegel kehtib kõneteraapia ajal, aga mitte igapäevases elus. Kui laps vajab koolis suult lugemise tuge, siis peab ta seda saama sõltumata tema kõneteraapia meetodist.

Oraalne meetod

Oraalse meetodi mõte on anda kuulmislangusega lapsele rikas kõneldud keel. Selleks läheb vaja kas kuuldeaparaati või sisekõrva implantaati.

Kuulmislangusega laps ei õpi kuulma samamoodi kui kuulja laps, sest need helid, mida ta kuuleb, on tihti ebaselged või nõrgad. Last peab õpetama kuulama ja oma kuulmisjääke ära kasutama. Teda julgustatakse häält ja kõnet tekitama nii logopeedi juures kui ka igapäevastes askeldustes. Suhtluse kergendamiseks võib kasutada suult lugemist ja loomulikke žeste.

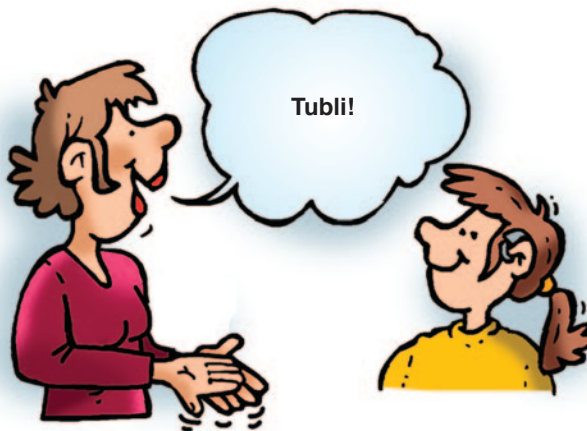

Totaalne kommunikatsioon

Totaalse kommunikatsiooni põhimõte on hõlbustada suhtlust vaegkuuljaga ühel või teisel moel. Õigupoolest on lubatud kõik abinõud. Peaasi on see, et inimesed suudavad omavahel suhelda. Abiks võib olla hääl, suult lugemine, viibeldud eesti keel, viiped, miimika, sõrmendid või tugiviiped.

Paljud on selle meetodi vastu. Nende arvates ei õpi kuulmislangusega laps sel juhul ei õiget viipekeelt ega ka korrektset kõneldud keelt.

Käelised abinõud

Vihjekõne (Cued Speech)

Sõnad koosnevad erinevatest foneemidest ehk häälikutest. Need on vokaalid või konsonandid või nende ühendid. Igas keeles on oma foneetiline süsteem.

Vihjekõne mõeldi välja Ameerika Ühendriikides 1966. aastal. Professor Orin Cornett arendas süsteemi edasi, et hõlbustada suult lugemist ja parandada kuulmislangusega inimeste võimet õppida kõneldud keelt koos kõigi selle peensustega. Vihjekõne jõudis Soome 1994. aastal, kui ma koostöös professor Cornettiga kohaldasin meetodi soome keele ja soomerootsi foneetilisele süsteemile. Praegusel hetkel on vihjekõne kohaldatud umbes 60 keele ja murde foneetilisele süsteemile.

Suult lugemine ei ole alati üheselt tõlgendatav. Osa informatsiooni jääb suul koguni nähtamatuks (*h, k*) ja mõned häälikud (*m, p, b*) ja sõnad (*mamma, papa*) näevad ühtmoodi välja. Kui kasutada teatud käekuju (esindab kaashäälikut) teatud kohas (esindab täishäälikut) koos suukujuga, saab kõiki sõnu arusaadavamaks teha.

Vihjekõne järgib foneetiliselt kõneldud keelt, mitte kirjutatud keelt. Vihjekõne abil „näeb” kuulmislangusega inimene kõneldud keelt samamoodi, nagu kuulja laps kuuleb kõnet.

Pane tähele, et vihjekõne on suult lugemise abivahend, mitte iseseisev keel. Eestikeelset vihjekõnet pole seni veel välja arendatud.

Pildil on kujutatud soome ja soomerootsi vihjekõne silpi „le”.

Suu-käemeetod (MHS)

MHS leiutati 1920. aastate lõpus Taanis. See on meetod, kus on 18 käe- ja sõrmeliigutust koos suuliigutustega, võeti kasutusele, et täiskasvanuna kurdistanutel oleks kergem suult lugeda. MHS-i kasutatakse peamiselt Taanis, Rootsis ja mingil määral Soomes.

MHS erineb vihjekõnест muuhulgas selle poolest, et näidatakse ainult kaashäälikuid.

Sõrmendid ehk tähemärgid ja Rochesteri meetod

Sõrmendeid kasutatakse nii viipekeeles kui ka viibeldud eesti keeles, kui sõrmendatakse (näidatakse tähtedega) näiteks nimesid, millel ei ole oma viipekeele märke.

Rochesteri meetod on saanud oma nime Rochesteri kurtide kooli järgi USA-s. Meetod põhineb sellel, et sõrmenditega näidatakse tähthaaval kõik sõnad. Aegluse tõttu kasutatakse seda tänapäeval siiski harva.

Viibeldud eesti keel või tugiviiped

Kõnekeele mõistmise hõlbustamiseks võib kasutada üksikuid viipeid (viipekeelest). Viibeldud eesti keel ei ole sama kui viipekeel, sest sõnajärg lauses ja grammatika järgivad kõneldud keelt.

Viipekeel

Viipekeel on omaette keel. Selles on oma sõnad ja väljendid ning ka oma grammatika ja sõnajärg.

Viipekeel ei ole rahvusvaheline. Soomes erinevad isegi soome ja soomerootsi viipekeel. Ka rootsi ja soomerootsi viipekeeled on erinevad. Nagu kõneldud keeltes on ka viipekeeles oma murded. Sellest hoolimata on paljudel kurtidel lihtsam keelebarjääri ületada kui kuuljatel.

Kontakte

Eesti Kuulmispuuetega Laste Vanemate Liit

Ehte 7, Tallinn 10318

www.eklv.ee

Implantaadilaste Selts

Ehte 7, Tallinn 10318

selts.eklv.ee

Eesti Logopeedide Ühing

Kannikese 13, Tallinn 10613

www.elu.ee

Eesti Eripedagoogide Liit

Kose-Uuemõisa, 75102, Harjumaa

www.eripedaliit.ee

Tänu sõnad

Mõte see raamat kirjutada tekkis juba mitu aastat tagasi, aga alles sõprade julgustusel asusin tööle. Ilma nende toetuse ja abita ei oleks midagi välja tulnud.

Ennekõike tahan tänada oma koostööpartnerit Thomas Lindbergi suurepärase, kõneka kujunduse eest. Need pildid aitasid mul tõepoolest sõnastada just neid mõtteid, mida ma tahtsin väljendada.

Suur tänu ka Spersile (soomerootsi eripedagoogika ressursikeskusele). Seal suhtuti minu ettevõtmisse algusest peale heakskiitvalt ja sealt sain ka häid praktilisi nõuandeid. Eriti tänan eripedagoogi ja kuulmisõpetajat Eivor Larpest tema positiivse suhtumise ja väärtusliku abi eest ning viipekeeletõlki Brita Edlundi tema panuse eest.

Soojad tänu sõnad tahan öelda ka Helsingi ülikooli keskhaigla kuulumiskeskuses töötavatele tehnikaltsentsiaat Lars Kronlundile ja audioloogia eriarstile Jukka Karikoskele.

Suur aitäh ka lastepsühhiaater Berit Lagerheimile. Ta võttis mind oma kodu Stockholmis väga soojalt vastu, kui tahtsin temaga vestelda ühest raamatu tähtsamast peatükist – Emotsionaalsed ja sotsiaalsed hoiakud – ning selle sisust.

Lisaks eespool mainitutele lugesid raamatu käsikirja ja tegid väärtuslikke märkusi järgmised inimesed: erikõneterapeut Helena Ahti, logopeed Elisabet Östlund, taastusra vijuhendaja Annemo Friberg ja kõneteraapia üliõpilane Annina Helenius ning kuulmislangusega laste emad toidutehnoloogia magister Leena Hasselman, eripedagoog Lotta Rehn ja klassiõpetaja Susanna Lindgren. Tahan soojalt tänada ka oma sõpra Iiris Björnbergi ja oma isa, filosoofiadoktor Kaj Forssi. Aitäh teile kõigile kannustuse ja abi eest!

Veel tahan tänada aastate jooksul peetud meeldivate ja huvitavate vestluste eest kõiki kuulmislangusega laste vanemaid. Tahan aitäh öelda ka oma poja õpetajatele, kes on ohverdanud oma aega, et vestelda mu poja kooliskäimisest.

Lõpuks tahan tänada oma parimat inspiratsiooniallikat – oma poega Peterit.

Susanne Snellman

Märkmed

Susanne Snellman

Kuigi lapsel võib olla funktsionaalseid piiranguid, on tal õigus ühtekuuluvusele ja samaväärsele haridusele nagu kõigil lastel. See kõlab iseenesestmõistetavana, aga õiguse elluviimine ei ole just alati lihtne. Kuulmislangus toob kaasa mitmesuguseid katsumusi. Osa raskustest on võimalik leevendada tehniliste abivahenditega. Ka keskkonnategureid saab mõjutada. Suurimad katsumused on siiski seotud sellega, kuidas inimesed ise võõrale probleemile reageerivad ja kuidas nad selle katsumuse vastu võtavad. Mõni võib kuulmislangusega laste probleemi alahinnata, nii et lastelt nõutakse liiga palju. Mõni näeb aga ainult tüli ja vaeva ning püüab hoiduda sääraсте lastega tegelemast. Paljud soovivad siiski aidata, kuid nad on ebakindlad, sest ei tea, mis kõik kuulmislangusega kaasneb.

Susanne Snellman teab, sest raske kuulmislangusega poja emana on ta näinud, millised võtted koolis toimivad, aga ta on näinud ka palju seda, mis ei toimi. Selles kõigile arusaadavas raamatus muudab ta raskused positiivseteks võimalusteks. Ta räägib mõistetavalt kuulmispuude meditsiinilisest taustast ja tehnilistest abivahenditest. Rohkete praktiliste nõuannete abil juhatab ta, millele peaks õpetaja klassiruumis ja õppetöös tähelepanu pöörama, et kuulmislangusega õpilane suudaks õppeprotsessis osaleda ega jääks sellest kõrvale. Susanne pakub väärtuslikke juhtnõore, millest on lisaks klassiõpetajatele abi ka teistele ja mitte ainult kurtide lastega tegelevatele inimestele, vaid kõigile, kellele lähevad korda erivajadustega lapsed.

Thomas Lindbergi vahvad pildid teevad raamatu lõbusaks ja aitavad kõike veelgi paremini mõista.

See on raamat, millest on tõesti ABI.

Berit Lagerheim, lastepsühhiaater
Teose „Tervettä puhetta lapsen vammaisuudesta“ autor